

NATO KUVVETLERİ SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE KAZA SELÂHİYETİNİN KULLANILMASI

Doçent Dr. Edip F. ÇELİK

G İ R İ Ş

Ceza Hukuku kaidelerinin şahıs itibariyle mer'iyet sahası mevzuunda ana prensip bu kaidelerin, bunları ihlâl eden bütün şahıslar hakkında mecburî olarak tatbik edilmesidir¹. Ana prensip bu olmakla beraber, bir taraftan iç hukuk, diğer taraftan Devletler Hukuku bu prensibe bazı istisnalar koymuştur.

Sözü geçen prensibe Devletler Hukukunun getirmiş bulunduğu istisnaları iki grupta toplamak mümkündür: Bunlardan birinci grubu *diplomasi temsilcileri* teşkil eder. Çok eski devirlerdenberi yerleşmiş bulunan milletlerarası örf ve âdet kaideleri gereğince, diplomasi temsilcileri vazife gördükleri yabancı memlekette birtakım imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanmaktadırlar². Bu muafiyetlerden biri de diplomasi temsilcilerine, tanınan kaza muafiyetidir ki buna tevâkan diplomasi temsilcilerine, vazife gördükleri memleketin ceza kanunlarının hükümleri tatbik edilmez.

İkinci grubu, yabancı memleketlerde bulunan askerî kuvvetlere mensup *askerî şahıslar* teşkil eder. Bir Devletin askerî kuvvetleri, muhtelif sebeplerle, yabancı bir Devletin ülkesi üzerinde bulunabilir. Cene Devletler Hukukunda umumen kabul edilmiş bir örf ve âdet kaidesi gereğince bir Devlet ülkesinde vazifeten bulunan bir başka Devletin askerî kuvvetlerine mensup bir şahıs, bu kuvvetin karargâhı içinde veya vazifeli olarak bulunduğu yerde suç işlediği takdirde, mahallin mülki

1) Sulhi Dönmezer - Sahir Erman, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, Umumi Kısım, Cilt I, İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 801, Hukuk Fakültesi No. 169, İstanbul 1959, s. 241.

2) Milletlerarası örf ve âdet kaideleriyle tanzim olunan diplomasi imtiyaz ve muafiyetlerinin tedvini meselesi Birleşmiş Milletler Teşkilâtında ele alınmış ve Devletler Hukuku Komisyonu tarafından "Diplomasi Münasebet ve Muafiyetleri Sözleşmesi Tasarısı" hazırlanmıştır.

veya askerî makamları tarafından cezalandırılmaz. Bu şahıslar hakkında kaza selâhiyeti, mensup oldukları Devlete aittir³.

Hemen belirtelim ki, Devletler Hukuku teamüllerine göre, bu çeşit bir kaza muafiyetinden faydalanan askerî şahıslar, yabancı bir Devlet ülkesinde, vazifeten veya ziyaret maksadiyle, muvakkat bir zaman için bulunan askerî kuvvetlere mensup şahıslardır. Barış zamanında yabancı memlekette sürekli vazife görmek üzere yerleşmiş askerî kuvvetlerin veya bu kuvvetlere mensup şahısların hukukî statüsünü tanzim eden umumî bir Devletler Hukuku kaidesi mevcut değildir. Zira, askerî ataşeler istisna edilirse (ki bunlar da gördükleri vazife icabı diplomatik temsilci sıfatını haizdirler), İkinci Dünya Harbi sonrasına kadar, bir Devlete ait askerî kuvvetlerin diğer bir Devlet ülkesi üzerindeki sürekli vazife görmek üzere yerleşmesi bahis mevzuu olmuyordu. Fakat İkinci Dünya Savaşından sonra, müşterek emniyet sisteminin fevkalâde bir ehemmiyet kazanması ve yeni bir istikamet alması, buna muvazi olarak gerek iki taraflı, gerekse çok taraflı anlaşmalar akdi suretiyle müşterek emniyet teşkilâtlarının meydana getirilmesi, bu teşkilâtlara üye olan Devletlerin askerî kuvvetlerinin birbirlerinin ülkeleri üzerinde sürekli vazife görmesi zaruretini doğurmuştur. Bunun da tabii bir neticesi olarak, bir Devlet ülkesinde vazife ile bulunan askerî kuvvetlerin hukukî statüsünü tanzim eden çeşitli mukaveleler akdedilmiştir.

Filhakika, 1948 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşbirliği ve Kollektif Meşru Müdafaya dair Brüksel Muahedesine Taraf olan Fransa, Büyük Britanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında askerî kuvvetlerinin statüsünü tanzim eden, 1949 tarihli, bir muahede akd olunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya arasında, 1952 tarihli Güvenlik Muahedesine müsteniden bir anlaşma yapılmıştır. Nihayet "Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme" ismiyle anılan çok önemli bir vesika mevcuttur.

Türkiye Kuzey Atlantik Andlaşmasına dahil olduktan sonra⁴, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da imzalanmış bulunan Kuvvetlerin

3) **Oppenheim-Lauterpacht**, International Law. Vol. I. Peace, Eighth Edition, Third impression 1958, s. 847-848.

4) Türkiye Nato'ya 1952 tarihinde katılmıştır. Kuzey Atlantik Andlaşması ve Türkiye ile Yunanistan'ın bu Andlaşmaya katılmaları hakkındaki protokol, T.B.M.M. tarafından, 12/8/1952 gün ve 5882 sayılı kanunla tasdik edilmiştir. Bu kanun, 19 Şubat 1952 gün ve 8038 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Statüsüne dair Sözleşmeyi de 10/3/1954 gün ve 6375 sayılı kanunla kabul ve tasdik etmiştir⁵.

Türkiye'de Nato karargâhlarının bulunması ve Nato üyesi çeşitli Devletlerin askerî ve sivil personelinin vazife görmesi sebebiyle, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi ve bununla ilgili diğer vesikalar memleketimizde geniş tatbik sahası bulmakta, bu itibarla da büyük bir ehemmiyet arz etmektedir.

Bu incelememizde, Nato'ya mensup personelin hukukî statüsünün ne suretle tanzim edilmiş olduğu meselesi üzerinde duracağız. Ancak, mevzuumuzun çerçevesini belirtmek üzere ilâve edelim ki, asıl ilgileneceğimiz husus yabancı askerî kuvvetlere mensup personelin hangi Devletin kaza selâhiyetine tâbi bulunduğunun tesbiti olacaktır.

Mevzuu tanzim eden başlıca vesika yukarda sözü geçen ve 6375 sayılı kanunla kabul ve tasdik olunan "*Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme*" olmakla beraber, bu sözleşmeyi diğer bazı metinlerle birlikte incelemek zaruridir. Bunlar sırasıyla: 30 Haziran 1954 gün ve 6427 sayılı kanunla tasdik olunan "*Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında "Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme'nin tatbikatına müteallik Anlaşma"*"; 16/7/1956 gün ve 6816 sayılı "*6375 sayılı kanunla tasdik edilen 'Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme'nin VII nci maddesinin 3 a (ii) bendi ile VIII inci maddesinin tatbik ve tadiline dair Kanun*" dur.

Görüldüğü gibi bu sonuncusu, bir milletlerarası anlaşmanın tasdiğine müteallik bir kanun olmayıp, milletlerarası bir anlaşmanın iki maddesinin tatbik ve tadiline dair bir kanundur, yani münhasıran bir iç hukuk tasarrufudur. Bir Sözleşmenin (milletlerarası çok taraflı bir hukukî tasarruf) bir kanunla (tek taraflı bir iç hukuk tasarrufu) tadili çok ilgi çekici bir hukukî problem ortaya çıkarmaktadır. Burada sadece işaretle iktifa ettiğimiz bu problem üzerine tekrar dönmek fırsatını bulacağız.

I. — NATO KUVVETLERİ SÖZLEŞMESİNİN ŞAHİS İTİBARIYLA TATBİK SAHASI.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi, ilerde tetkik edeceğimiz hallerde, kabul eden Devletin ülkesinde, gönderen Devlet makamlarına bazı şahıslar hakkında kaza selâhiyetini kullanmak imkânını vermektedir. Bina-

5) Makalemizde bu Sözleşme'yi, kısa olarak, "Nato Kuvvetleri Sözleşmesi" şeklinde zikredeceğiz.

enaleyh herşeyden evvel bu şahısların kimlerden ibaret bulunduğunu tesbit etmemiz lâzımdır.

Bu mevzuda evvelâ şunu söylemek gerekir ki, kabul eden Devlet tâbiyetindeki şahısların, bu Devletin ülkesi üzerinde, gönderen Devletin askerî kaza organları önünde muhakemesi tabiatıyla caiz değildir. Nitekim bu esas, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII. maddesinin 4. paragrafında açıkça belirtilmiştir. Şöyle ki:

“4. İşbu maddenin yukardaki hükümleri, gönderen Devletin askerî makamlarına, kabul eden Devletin tebaası olan veya mütad ikametgâhları bu Devletin ülkesinde bulunan şahıslar hakkında kaza selâhiyetini kullanmak hakkını vermez, meğer ki bu şahıslar gönderen Devletin kuvvetine mensup olalar.”

Bu hükmün tetkikinden anlaşılacağı üzere, kabul eden Devletin tebaası olmamakla beraber “mütad ikametgâhları bu Devletin ülkesinde bulunan şahıslar hakkında da” gönderen Devletin kaza selâhiyeti mevcut bulunmamaktadır. Demek ki mütad ikametgâhı kabul eden Devletin ülkesinde olan bir üçüncü Devlet tebaası şahıs, hatta gönderen Devlet tâbiyetinde fakat Nato mensubu olmayan bir şahıs veyahut vatanlı bir şahıs gönderen Devletin kaza organları önünde yargılanamayacaktır.

VII. maddenin 4. paragrafında mevcut bulunan “mütad ikametgâh” mefhumu birtakım tereddütlere yol açabilir. Mütad ikametgâhı bir üçüncü Devlet ülkesinde olan ve bu üçüncü Devlet tâbiyetini taşıyan bir şahıs (yahut ikametgâhı gönderen Devlet ülkesinde olan ve bu Devlet tâbiyetini taşıyan bir şahıs), kabul eden Devlet mevzuatına uygun olarak verilmiş bir ikamet tezkeresini hamil bulunuyorsa veya gene kabul eden Devlet mevzuatına uygun olarak bu Devlet ülkesine turist sıfatıyla girmişse, bu şahıs Nato Kuvvetleri Sözleşmesi çerçevesi içinde ve bu Sözleşmenin tesbit ettiği hallerde, gönderen Devletin kaza selâhiyetine tâbi olacak mıdır?

İlk bakışta bunun mümkün bulunduğu intibayı uyanabilirse de, Sözleşmenin diğer hükümlerinin tetkiki bu gibi şahıslar hakkında gönderen Devletin kaza selâhiyetini istimal edemeyeceğini açıkça göstermektedir.

Filhakika, gönderen Devletin, istisnaen, hangi hallerde kaza selâhiyetini haiz bulunduğunu tanzim eden VII. madde, bu selâhiyetin şahıs itibarıyla şumulünü, 1. paragrafın (a) bendi ile 2. paragrafın (a) bendinde “kendi askerî kanunlarına tâbi bütün şahıslar” ve 2. paragrafın (b) ve 3. paragrafın (a) bendlerinde ise “bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları” ibareleriyle tahdit etmiştir.

Bu noktaya böylece işaret ettikten sonra, yeniden VII. maddenin 4. paragrafına dönerek bu maddenin “meğer ki bu şahıslar gönderen Devletin kuvvetine mensup olalar” şeklindeki son kısmı üzerinde durmamız lâzımdır.

Bu ibare maddedeki hem “kabul eden Devletin tebaası olan” hem de (cümlelerin bu iki kısmı “veya” kelimesiyle birbirine bağlıdır) “mütad ikametgâhı bu Devletin ülkesinde bulunan şahıslar” ibarelerine bağlıdır.

“Kabul eden Devletin tebaası olan şahıs” gönderen Devletin kuvvetine mensup bulunabilir mi?

“Kuvvet” tâbiri, I. maddedeki tarife göre “bir âkit tarafın Kuzey Atlantik sahası içindeki ülkesinde bulunan kara, deniz veya hava silâhli kuvvetlerine mensup personeli” ifade etmektedir.

VII. maddenin 4. paragrafındaki “kuvvet” kelimesi bu I. maddedeki tarife göre tefsir olunmak lâzımdır. Esasen Sözleşmenin İngilizce ile aynı derecede muteber olan Fransızca nüshası “à moins que ceux-ci soient membres des forces armées de l'Etat d'origine” şeklindeki ifadeyle bu hususta hiçbir tereddüde mahal bırakmamaktadır⁶.

Mevzuatımız bakımından, Türkiye için, böyle bir vaziyetin tahakkuku pek muhtemel değildir. Zira 1312 sayılı Vatandaşlık Kanunumuzun 9. maddesi “ecnebi bir Devlet ordusunda bil’ihtiyar hizmeti askeriye ifa” sını vatandaşlıktan iskat sebebi saymaktadır. Şu halde Türkiye Cumhuriyeti tâbiyetindeki bir şahsın Nato üyesi diğer bir Devletin kuvvetine mensup olarak memleketimizde vazife görmesi mümkün değildir. Şu neticeye varabiliriz ki Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin, gönderen Devlete istisnaen tanıdığı kaza selâhiyetinin memleketimizde Türkiye Cumhuriyeti tâbiyetindeki şahıslar hakkında istimali bahis mevzuu olamaz.

Türkiye Cumhuriyeti tâbiyetinde bulunmadığı halde, mütad ikametgâhı memleketimizde olan şahıslardan gönderen Devletin kuvvetine mensup olanlar hakkında durum değişiktir. Bu gibi şahıslar gönderen Devlet ordusunda herhangi bir şekilde vazife görüyorlarsa⁷ bunlar hakkında gönderen Devletin kaza selâhiyetini istimal etmesinde mevzuatımız bakımından hukukî bir mahzur olduğunu zannetmiyoruz.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi, kabul eden Devlet ülkesi üzerinde (ve Sözleşmede sarahaten gösterilmiş bulunan şartların tahakkuku halinde)

6) İngilizce metinde “unless they are members of the force of the sending State” denilmiştir ve T.B.M.M. nden geçen türkçe metnin sadece İngilizce metnin gözönünde tutularak tercüme edildiği anlaşılmaktadır.

7) I. maddedeki “kuvvet” tarifinin içine girmek şartıyla.

gönderen Devletin kaza selâhiyetini hangi şahıslar üzerinde istimal edebileceğini teferruatı ile tanzim etmiş bulunmaktadır.

Hemen yukarda da söylediğimiz gibi bunlar: gönderen Devletin “kendi askerî kanunlarına tâbi bütün şahıslar” ile “bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları”ndan ibarettir.

Bir Devletin askerî kanunlarına tâbi şahısların kimler olduğu, kaideten, bu Devletin kanunları tarafından tesbit ve tayin olunur.

“Bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları” tâbirinin çerçevesine hangi şahısların dahil bulunduğunu anlamak için Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin I. maddesine müracaat etmek lâzımdır. Filhakika I. madde “kuvvet”, “sivil unsur” ve “yakın” kelimelerinin tariflerini vermiştir.

I. maddenin 1. paragraf (a) bendine göre: “Kuvvet tâbiri ile, bir âkit tarafın resmî vazife ile diğer bir âkit tarafın Kuzey Atlantik Andlaşması sahası içindeki ülkesinde bulunan kara, deniz veya hava silâhli kuvvetlerine mensup personeli kasdolunur”. Burada bahis mevzuu olan şahıslar bir Devletin silâhli kuvvetlerinde er, assubay, subay v.s. gibi fiilen vazife gören askerî şahıslardır ve bunlar şüphesiz ilgili Devletin askerî kanunlarına tâbi olan şahıslardır.

I. maddenin 1. paragraf (b) bendine göre: “Sivil unsur tâbiri ile, bir âkit tarafın kuvvetlerine refakat eden ve bu tarafın ordusu hizmetinde bulunan ve tâbiyetsiz, Kuzey Atlantik Andlaşmasına taraf olmayan bir Devletin veya ülkesinde kuvvetin vazifeli bulunduğu Devletin uyruğu olmayan, yahut mütaden o Devletin ülkesinde mukim bulunmayan şahıslar kasdolunur.”

Bu tarife göre, sivil unsur, askerî şahıs sıfatını haiz bulunmamakla beraber, bir Devletin askerî kuvvetlerinin çeşitli hizmetlerinde istihdam olunan sivil şahıslardır. Tariften anlaşılacağı üzere: tâbiyetsiz olan, Nato üyesi olmayan bir Devletin tâbiyetinde bulunan, kabul eden Devletin tâbiyetini taşıyan ve mütaden kabul eden Devletin ülkesinde mukim bulunan şahıslar, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi bakımından, “sivil unsur” sayılmazlar.

Joseph H. Rouse ve *Gordon B. Baldwin*'in müşterek makalelerinde belirttiklerine göre⁸ sivil unsuru “gönderen Devletin askerî kanunlarına tâbi şahıslar” tarifine dahil etmeyerek, bunun ayrı bir tarifinin yapılmasının sebebi, Nato üyesi Devletlerden bazılarında, ve bu arada

8) *Joseph H. Rouse - Gordon B. Baldwin*, The Exercise of Criminal Jurisdiction under the Nato Status of Forces Agreement, in. The American Journal of International Law, Vol. 51, Number 1. January 1957, s. 36.

Fransa'da, orduda istihdam edilen sivil şahısların askerî kanunlara tâbi tutulmamış olması keyfiyettir.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ve Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerindeki tatbikatında "sivil unsur" kategorisi, I. maddenin 1. fıkrâ (b) bendindeki tarifin hudut ve şumulünü bir hayli aşmaktadır. Filhakika, T.B.M.M. nin 30 Haziran 1954 gün ve 6427 sayılı kanunla tasdik ettiği "Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında, Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme'nin tatbikatına mütedair Anlaşma" nın 2. maddesi şöyle bir hüküm ihtiva etmektedir:

"2. Yukarda mezkûr Nato Sözleşmesinin ve işbu Anlaşma hükümlerinin tatbikatı bakımından, Amerika Birleşik Devletleri silâhlı kuvvetlerinin, yukarda zikri geçen Nato Sözleşmesinin I-1 (b) maddesinde yazılı olduğu veçhile, 'hizmetinde bulunan' şahıslar, mezkûr maddenin diğer şartları mahfuz kalmak üzere, Amerika Birleşik Devletleri askerî teşkilâtının, Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti devairinin, askerî mağazaların ve askerî personelin istirahatine mahsus müesseselerin memur ve müstahdemlerini, Kızılhaç ve Birleşik Hizmetler Teşkilâtı (USO) personelini ve Amerika Birleşik Devletleri kuvvetleri hesabına iş gören müteahhitlerin Türkiye'deki Amerika Birleşik Devletleri Askerî Teşkilâtı nezdine tayin olunmuş teknik mümessillerini ihtiva edecektir. Bütün bu şahıslar Amerika Birleşik Devletleri askerî kanunlarına tâbidirler. İlerde, muayyen başka kategori eşhas mevzuubahis olursa, Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti, onların da bu fıkraya dahil edilmeleri hususunu Türkiye Hükûmeti ile müzakere etmek arzusundadır."

İşbu maddenin metninde mevcut "bütün bu şahıslar Amerika Birleşik Devletleri askerî kanunlarına tâbidirler" cümlesinin de açıkça ortaya koyduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri "sivil unsur" mefhumunu genişletmek ve kendi askerî kanunlarına tâbi tekmlil şahısları "sivil unsur" un şumulü içine almak temayülündedir.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesine göre, gönderen Devletin, kabul eden Devletin ülkesi üzerinde (ve Sözleşmede sarahaten gösterilmiş bulunan hallerde) kaza selâhiyetini kullanabileceği şahısların sonuncu kategorisi "yakın" tâbiriyle ifade olunmuştur.

I. maddenin 1. paragraf (c) bendi tarifine göre "yakın tâbiri ile, bir kuvvet veya sivil unsur mensubunun eşi veyahut, nafakası kuvvet veya sivil unsur mensubuna ait çocuklar kasdolunur."

Bu tarifle, "yakın"⁹⁾ sadece bir kuvvet veya sivil unsur mensubunun eşi ile nafakası kendisine ait bulunan çocuklarını ifade etmekte iken,

9) İngilizce metinde "dependent", Fransızca metinde "personne à charge".

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında akdedilen, ve yukarıda sözü geçen, Tatbikat Anlaşmasıyla bu kategorinin de hudutları genişletilmiştir. Filhakika Tatbikat Anlaşmasının 1. maddesine göre: "Amerika Birleşik Devletlerinin bir kuvvetinin veya sivil unsurunun herhangi bir mensubunun hısmı olup, Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına veya nizamlarına göre nafakası o mensuba terettüb eden ve bilfiil onunla birlikte ikamet eden bütün şahıslar da, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmayanlar müstesna, 'yakın' addedilecek ve her bakımdan, yukarıda mezkûr Nato Sözleşmesinin 1. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde tarif edilen şahıslar gibi muamele görecektir."

II. — NATO KUVVETLERİ SÖZLEŞMESİNE GÖRE GÖNDEREN VE KABUL EDEN DEVLETLERİN KAZA SELÂHIYETLERİ.

§ 1. — Prensip.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi, taraflardan birine ait kuvvetlerin diğer bir Tarafın ülkesinde buldukları sırada, işbu Tarafın (yani kabul eden Devletin) kanunlarına riayet edeceklerini bir ana prensip olarak II. maddesine geçirmiştir. Filhakika bu maddeye göre:

"Bir kuvvet veya bir sivil unsur ve bunların mensupları ile yakınları, kabul eden Devletin kanunlarına riayet edecekler ve o Devletin ülkesinde bu Sözleşmenin ruhuna uygun olmayan hareketlerden ve hasaten her türlü siyasî faaliyetten çekineceklerdir¹⁰. Gönderen Devletin makamları da bu maksatla gereken tedbirleri almakla mükelleftirler."

Bütün Sözleşmeye hâkim bir ana prensibi ihtiva eden bu II. madde, Nato persolini vazife gördükleri memleket kanunlarına riayetle mükellef tutmuştur. Bu mükellefiyetin mantıkî ve tabii neticesi Devletin kanunlarına ademî riayet halinde bunun müeyyidelerine maruz kalmaktır. Bu müeyyideleri tesbit eden kanun, kabul eden Devletin kanunu olduğu gibi bunların tertip ve tatbikine karar verecek mahkeme aynı Devletin mahkemesi ve nihayet bu kararı icra edecek makam da gene aynı Devletin selâhiyetli makamıdır.

Sözleşmenin II. maddesindeki bu hükümden Nato personelinin, kaideten, kabul eden Devletin kaza selâhiyetine tâbi bulunduğu neticesi çıkar. Başka bir tâbirle diyebiliriz ki: Nato'ya mensup bir şahsın vazife

10) Orijinal ve muteber metinler olan İngilizce ve Fransızca metinlerde "it is the duty" ve "sont tenu" kelimeleri kullanılmıştır. Bunun sadık ve doğru tercümesi "... kabul eden Devletin kanunlarına riayetle ve ... her türlü siyasî faaliyetten çekinmekle mükelleftirler." şeklinde olmak lâzımdı.

ile bulunduğu memleket kanunlarını ihlâl etmesi halinde kaza selâhiyeti prensip olarak, kaideten bu memlekete aittir. Nato personelinin kendi Devletinin kaza selâhiyetine tâbi olması sadece bir istisnadır ve bu istisnanın hangi hallerde ve hangi şartların tahakkuku altında işleyeceği Sözleşmenin, ilerde etraflı bir incelemesini yapmaya çalışacağımız, VII. maddesinde gösterilmiştir.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin tatbikatında bu hususun daima ve hassasiyetle gözönünde tutulması lâzım geldiği kanaatindeyiz.

II. maddenin son cümlesi, gönderen Devlet makamlarına, Nato kuvvetlerine mensup şahısların kabul eden Devletin kanunlarına riayetini temin için "gereken tedbirleri almak" mükellefiyetini tahmil etmiş, fakat bunun müeyyidesini tanzim etmemiştir. Devletler Hukukunun umumî prensiplerine göre bu halde, anlaşmanın kendisine tahmil eylediği mükellefiyetleri yerine getirmeyen tarafın milletlerarası mes'uliyeti cihetine gitmek imkânı vardır. Böyle bir ihtilâfın, hukukî mahiyette olması itibariyle, milletlerarası bir kaza organı önünde halli düşünülebilir. Ancak Sözleşmenin XVI. maddesi Kuzey Atlantik Câmiası dışındaki yolları kapamış bulunmaktadır. Bu vaziyet gözününde tutulunca bu çeşit bir anlaşmazlığın, XVI. madde gereğince, taraflar arasında müzakerelerle halledilemediği takdirde, Kuzey Atlantik Konseyi'ne havalesi icap eder.

VII. maddenin 1. paragrafının (a) bendi, gönderen Devlete, kabul eden Devletin ülkesi üzerinde, kendi askerî kanunlarına tâbi bütün şahıslar için (aşağıda izah olunacak şartlar dahilinde) cezaî ve inzibatî kaza selâhiyeti hakkını tanıırken (b) bendi ana kaideyi bir daha tekrarlamakta ve kabul eden Devlet ülkesinde işlenen ve bu Devletin kanunlarına göre cezayı müstelzim olan suçlar dolayısıyla bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları üzerinde işbu Devletin kaza selâhiyetini haiz bulunacağı hükmünü sevketmektedir.

Bu vaziyete göre aynı şahıslar hem gönderen Devletin ve hem de kabul eden Devletin kaza selâhiyetine tâbi olabilmektedir.

İşte mühim mesele gönderen ve kabul eden Devletlerden herbirinin bu selâhiyetlerini ne zaman ve hangi hallerde istimal edebileceklerinin tayinidir ki bu da sözü geçen VII. maddenin 2. ve 3. paragraflarının mevzuunu teşkil etmektedir. Şimdi bu paragrafların tetkikine geçiyoruz.

§ 2. — Mutlak kaza selâhiyeti.

VII. maddenin 2. paragraf (a) bendi gönderen Devletin, (b) bendi ise kabul eden Devletin mutlak kaza selâhiyetini haiz bulunacağı halleri tanzim etmektedir.

A. — *Gönderen Devletin mutlak kaza selâhiyeti.*

VII, 2, (a)'ya göre gönderen Devletin, kendi askerî kanunlarına tâbi şahıslar hakkında, mutlak kaza selâhiyetini istimal edebileceği haller ikidir:

1) *Suçun, gönderen Devletin emniyetine taallûk eden bir suç olması.*

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi çerçevesinde, hangi suçların Devletin emniyetine karşı işlenmiş suçlar sayılacağı da VII, 2, (c)'de gösterilmiştir ki bunlar: "vatana hiyanet, sabotaj, casusluk yahut Devletin sırlarına veya onun savunmasıyla ilgili sırlara müteallik herhangi bir kanunun ihlâli"nden ibaret bulunmaktadır.

Bu suçlardan birisi kabul eden Devletin ülkesi üzerinde fakat gönderen Devletin askerî kanunlarına tâbi bir şahıs tarafından işlenecek olursa, mutlak kaza selâhiyeti gönderen Devletin askerî makamlarına ait bulunacaktır. Gönderen Devletin emniyetine taallûk eden suçların, - vatana hiyanet müstesna -, bu Devletin tâbiyetinde bulunmayan şahıslar tarafından da işlenmesi mümkündür. Bu durumda kaza selâhiyetinin gönderen Devlete ait olmayacağı tâbiidir. Zira gönderen Devletin mutlak kaza selâhiyeti "kendi askerî kanunlarına tâbi şahıslar"la tahdit edilmiştir.

2) *Suçun "gönderen Devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup ve fakat kabul eden Devlet kanunlarınca cezayı müsteizim olmaması".*

Böyle bir vaziyet tahaddüs ettiği takdirde, gönderen Devlet, kabul eden Devletin ülkesi üzerinde, ve tabii, kendi ceza kanunlarına tâbi şahıslar hakkında mutlak kaza selâhiyetini istimal edebilecektir.

Birinci halde bahis mevzuu olan "suçun gönderen Devletin emniyetine taallûk etmesi" vaziyetinde de, mutlak kaza selâhiyetinin istimali, kanaatimizce, gene suçun gönderen Devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olması, fakat kabul eden Devletin kanunlarınca cezayı müstelzim bulunmaması şartına bağlıdır. Bu mesele üzerine tekrar döneceğiz.

B. — *Kabul eden Devletin mutlak kaza selâhiyeti.*

VII, 2, (b) kabul eden Devletin mutlak kaza selâhiyetini haiz bulunacağı halleri de, (a) bendine muvazi olarak, aynı esaslara bağlayarak tanzim eylemiştir.

Filhakika, kabul eden Devletin mutlak kaza selâhiyeti de: Suçun bu Devletin emniyetine taallûk etmesi, yahut kendi kanunlarına göre

cezayı müstelzim olup ve fakat gönderen Devletin kanunlarınca cezayı müstelzim olmayan bir suçun mevcudiyeti hallerinde bahis mevzuu olmaktadır.

Gönderen ve kabul eden Devletlerden herbirinin mutlak kaza selâhiyeti ilk bakışta aynı görünmekteyse de bu selâhiyetin şahıs itibariyle tatbiki bakımından gönderen Devletle kabul eden Devletin kaza selâhiyetleri birbirinden farklıdır.

Filhakika VII, 2'nin (a) ve (b) bendlerinde mutlak selâhiyete tâbi şahıslar hakkında kullanılan ibareler aynı değildir. (a) bendinde bunlar "gönderen Devletin askerî kanunlarına tâbi şahıslar", (b) bendinde ise "bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları" şeklinde ifade olunmuştur ve bu ikincisinin, birinciye nazaran daha geniş olduğu aşikârdır. Şöyle ki mutlak kaza selâhiyetini, gönderen Devlet, münhasıran kendi askerî kanunlarına tâbi şahıslar hakkında istimal edebilecektir ki bunlar (b) bendinde bahsi geçen şahıslardan yalnız ilk iki kategoride bulunan şahıslar, yani "bir kuvvet veya sivil unsur mensupları" dır. VII, 2, (a) gönderen Devlete "yakın" lar üzerinde istimal edebileceği bir mutlak kaza selâhiyeti tanımamıştır.

§ 3. — Gönderen ve kabul eden Devletlerin kaza selâhiyetlerinin tedahülü.

Gönderen ve kabul eden Devletlerin kaza selâhiyetlerinin tedahülü halinde, yani kabul eden Devletin ülkesi üzerinde, gönderen Devlete mensup şahıslar tarafından işlenen suçun, her iki Devlet mevzuatı bakımından da cezayı müstelzim bulunması vaziyetinde, hangi Devletin kaza selâhiyetini istimal edeceği fevkalâde ehemmiyetli bir meseledir.

İki tarafın kaza selâhiyetlerinin tedahülü hallerinde tatbik oluncak kaideler VII. maddenin 3. paragrafında gösterilmiş bulunmaktadır. Bu paragrafın (a) bendi gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanacağı halleri, (b) bendi ise kabul eden Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanacağı halleri tesbit ve tanzim etmiştir.

A. — Gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olduğu haller.

VII, 3, (a), her iki Devletin mevzuatı bakımından da cezayı müstelzim bulunduğu halde, gönderen Devlete kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkının tanındığı suçları iki kategoriye ayırmıştır:

1) Münhasıran gönderen Devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu Devlet kuvveti veya sivil unsur mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlar (VII, 3, a, i).

Bu birinci kategoriye dahil suçlar arasında, görüldüğü gibi, "mün-

hasıran gönderen Devletin emniyetine" karşı işlenen suçlar da yer almış bulunmaktadır.

"Devletin emniyetine taallûk eden suçlar" la, hemen yukarda, bir daha karşılaşmış ve böyle bir suç bahis mevzuu olduğu hallerde VII, 2, (a)'nın gönderen Devlete ve VII, 2, (b)'nin kabul eden Devlete mutlak kaza selâhiyeti tanıdığını belirtmiştik.

Gönderen Devlete kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını tanıyan VII, 3, (a), (i)'de de "münhasıran gönderen Devletin emniyetine... karşı işlenen suçlar"ın sözü geçmesi bu ikisi arasındaki farkı belirtmesi zaruretini doğurmaktadır.

Ord. Prof. Dr. S. Dönmezer ve *Doç. Dr. S. Erman* bu mevzuda şöyle bir noktayı nazır ileri sürmektedirler: "Gönderen Devletin emniyeti aleyhine işlenen suçlardan, yukarda, gönderen Devletin mutlak kaza selâhiyetine sahip olduğu durumu izah ederken de bahsettik. Fakat bu iki durum arasında fark mevcuttur. Gönderen Devletin, kendi emniyeti aleyhine işlenen suçlardan dolayı, mutlak kaza selâhiyetine sahip olabilmesi için suç failinin de gönderen Devlet tab'asından bulunması gereklidir."¹¹.

Anladığımıza göre Sayın *Dönmezer* ve *Erman*, VII. maddenin 2. ve 3. paragraflarındaki hükümler arasındaki farkı suç failinin tâbiyetiyle izaha çalışmaktadırlar. Yani, eğer suç faili gönderen Devlet tab'ası ise, gönderen Devletin mutlak kaza selâhiyeti mevcuttur; buna karşılık sanığın başka bir Devletin tab'ası olması halinde gönderen Devlet kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz bulunacaktır.

Bu kanaati paylaşamıyoruz ve iki hüküm arasındaki farkın başka olduğu düşüncesindeyiz. Şöyle ki: Gönderen Devletin "emniyetine taallûk eden bir suç" tan dolayı VII, 2, (a)'ya göre mutlak kaza selâhiyetini haiz olması, bu suçun "gönderen Devletin kanunlarına göre cezayı müstelzim olup ve fakat kabul eden Devletin makamlarıca cezayı müstelzim olmaması" şartına bağlıdır¹².

11) *Dönmezer - Erman*, a.g.e. s. 267.

Şunu da ilâve edelim ki sayın müelliflerin bu söyledikleri aynı konuya umumî olarak temas ettiklerinde söyledikleri ile de bağdaşamamaktadır. Filhakika, aynı eserin 266. sahifesinde şunları okuyoruz: "Münhasıran gönderen Devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu Devlet kuvveti veya sivil unsur mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçların takibi gönderen Devletin kaza selâhiyetine dahildir. Suç failinin tabiatiyle gönderen Devlet tab'asından bulunması şarttır."

12) Aynı kanaat için bak.: *Murray L. Schwartz*, *International Law and the Nato Status of Forces Agreement*, in. *Columbia Law Review*, vol. 53, November 1953, no. 7, s. 1090.

Buna karşılık VII, 3, (a), (i)'de bahsi geçen Devletin emniyetine karşı işlenen suç, hem gönderen ve hem de kabul eden Devletin her ikisinin kanunlanca cezayı müstelzim olan bir suçtur ve fakat bu suçun "münhasıran gönderen Devletin emniyetine... karşı işlenmesi" kaza selâhiyetini işbu Devletin rüçhaniyetle kullanması için bir sebep olarak kabul edilmiştir.

VII, 2, (a)'nın yakından tetkiki bu neticeye varmayı gerektirir. Filhakika VII, 2, (a) "gönderen Devletin askerî makamları, bu Devletin emniyetine taallûk eden suçlar da dahil olmak üzere, gönderen Devlet kanunlarına göre cezayı mucip olup ve fakat kabul eden Devlet kanunlanca cezayı mucip olmayan suçlar dolayısıyla... mutlak kaza selâhiyetini kullanmak hakkını haiz olacaklardır" şeklinde kaleme alınmıştır. Bundan anlaşılacağı üzere, gönderen Devlete mutlak kaza selâhiyetinin tanınması, bahis konusu suçun bu Devlet mevzuatına göre cezayı müstelzim olması ve kabul eden Devlet mevzuatına göre cezayı müstelzim bulunmamasına bağlıdır. VII, 2, (a)'da zikri geçen "Devletin emniyetine taallûk eden suçlar" için de bu böyledir. Devletin emniyetine taallûk eden suçlar, burada, ayrı bir kategori halinde mütalâa edilmemiştir. Böyle olsaydı metnin "Devletin emniyetine taallûk eden suçlar ve gönderen Devlet kanunlarına göre....." şeklinde kaleme alınması icap ederdi. Halbuki metinde "Devletin emniyetine taallûk eden suçlar da dahil olmak üzere, gönderen Devlet kanunlarına göre..." ifadesi kullanılmıştır.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi'nin, ikisi de aynı derecede muteber olan İngilizce ve Fransızca metinlerinden bu sonuncusunun ifade tarzı her türlü tereddüdü izale edecek kadar sarih bulunmaktadır:

"2. a) Les autorités de l'Etat d'origine ont le droit d'exercer une juridiction exclusive... en ce qui concerne les infractions punies par la législation de l'Etat d'origine, notamment les infractions portant atteinte à la sûreté de cet Etat mais ne tombant pas sous le coup de la législation de l'Etat de séjour."

Görüldüğü gibi bu metin menşee Devletin mevzuatına göre cezayı müstelzim olan ve "hususiyile" (notamment) bu Devletin emniyetine taallûk eden suçlardan bahsetmekte ve "kabul eden Devletin mevzuatına göre cezayı müstelzim olmama" kaydını cümlenin sonuna koyarak" hususiyile bu Devletin emniyetine taallûk eden suçlar" için de, gönderen Devletin mutlak kaza selâhiyetinin istimalini kabul eden Devletin mevzuatına göre cezayı müstelzim olmama şartına bağlamaktadır.

2) *Resmî vazîfenin ifası dolayısıyla bir fiil veya ihmalden mütevellit suçlar* (VII, 3, a, ii).

Her iki Devletin mevzuatı bakımından cezayı müstelzim bulunduğu halde, gönderen Devlete kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkının tanındığı suçların ikinci kategorisini, VII, 3, (a), (ii)'de belirtilenler teşkil etmektedir. Bunlar "resmî vazîfenin ifası dolayısıyla bir fiil veya ihmalden mütevellit suçlar" dır.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi'nin İngilizce metindeki "*offences arising out of any act or omission done in the performance of official duty*" ve Fransızca metindeki "*les infraction résultant de tout acte ou négligence accomplis dans l'exécution du service*" ibarelerine tekabül eden ve Sözleşme'nin tasdikine ait 6375 sayılı kanuna ekli bulunan Türkçe tercümede yer alan bu hüküm bilâhare bir kanunla tadil edilmiştir.

Filhakika, 16/7/1956 gün ve 6816 sayılı ve "6375 sayılı kanunla tasdik edilen Kuzey Atlantik Andlaşmasına taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme'nin VII nci maddesinin 3a (ii) bendi ile VIII inci maddesinin tatbik ve tadiline dair Kanun" un 1. maddesi şöyle bir hüküm sevketmiştir:

"Madde 1 - 6375 sayılı Kanunla tasdik edilen Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında, Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme'nin VII. maddesinin 3a (ii) bendi aşağıdaki şekilde tatbik edilecektir:

Madde VII 3 a (ii) - Resmî vazîfenin ifası dolayısıyla veya resmî vazîfenin ifası sırasında işlenen suçlar yahut ihmali fiil ve hareketler, Vazife hususunun tâyinine müteallik esaslar gönderen Devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında tesbit olunur"

VII, 3, (a), (ii)'nin tadilden sonra aldığı bu yeni şekil "resmî vazife" mefhumunu, tadilden evvelki şekline nazaran, son derece genişletmiştir. Sözü geçen bendin 6816 sayılı kanunla tadili hususundaki düşüncemizi aşağıda açıklamaya çalışacağız. Burada sadece "resmî vazife" mefhumunun ne ölçüde genişlemiş olduğu meselesi üzerinde kısaca duracağız.

Muaddel VII, 3, (a), (ii)'de "resmî vazîfenin ifası dolayısıyla" ibaresi ile "resmî vazîfenin ifası sırasında" ibaresi birbirlerine "veya" kelimesi ile bağlanmış ve böylece bendin ifadesi bu iki halin birbirinden ayrı bulunduğu mânasını vermiştir. Başka bir şekilde söylersek, "resmî vazîfenin ifası dolayısıyla işlenen suçlar yahut ihmali fiil ve hareketler" bahis mevzuu olduğu takdirde gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkı olacağı gibi, bunun yanında ve bundan müstakil olarak "resmî vazîfenin ifası sırasında işlenen suçlar yahut ihmali

fiil ve hareketler” bahis mevzuu olduğu takdirde de gönderen Devletin gene kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkı bulunacaktır.

Bu vaziyetin, gönderen Devletin (sırf bu bakımdan) kaza selâhiyetini ne derece genişlettiği ve aksine kabul eden Devletin kaza selâhiyetini ne derece daralttığı aşikârdır. Filhakika, bu bendin lâfzına sadık kalındığı takdirde, gönderen Devletin bir kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından “vazife sırasında” fakat vazife ile ilgisi bulunmayan bir suçun işlenmesi halinde, kabul eden Devletin kaza selâhiyeti gönderen Devletin lehine olmak üzere, bertaraf edilmiş bulunacaktır.

VII, 3, (a), (ii)'nin tadile uğrayarak aldığı bu yeni şekil, 6816 sayılı kanunun esbabı mucibe lâyihasında, tadili zaruri göstermek maksadıyla ileri sürülmüş bulunan hususlarla da bağdaşamamaktadır. Şöyle ki: İşbu lâyhada, Sözleşmenin Fransızca ve İngilizce metinlerinde kullanılan “*dans l'exécution du service*” ve “*in the performance of official duty*” tâbirlerinin, Türkçe metinde bazen “resmî vazifenin ifası dolayısıyla”, bazen de “resmî vazifenin ifası sırasında” şeklinde Türkçeye tercüme olunduğu belirtildikten sonra “halbuki (*dans l'exécution du service*) tâbirinin hem resmî vazifenin ifası dolayısıyla ve hem de sırasında mânasına geldiği tesbit edilmiş ve aynı zamanda Nato memleketleri tatbikatı da bu ciheti teyid eylemiş bulunmaktadır” denilmiştir¹³.

“Hem resmî vazifenin ifası dolayısıyla ve hem de sırasında” demek bu iki halin ayrı ayrı değil fakat birlikte mütalâa edileceğini söylemek demektir. Yani suç resmî vazifenin ifası dolayısıyla VE resmî vazifenin ifası sırasında işlenmiş olacaktır.

“Resmî vazifenin ifası dolayısıyla” ve “resmî vazifenin ifası sırasında” ibareleri ayrı ve birbirinden müstakil olarak nazarı itibara alınırsa, meselâ, bir kuvvet mensubunun “vazife sırasında”, kendisinden kira borcunu tahsile gelen mal sahibini veya kendisini vazife yerinde ziyarete gelen ve aralarında eski bir kadın meselesinden münakaşa çıkan, Nato ile ilgisi olmayan bir arkadaşını, tabancasını çekerek öldürmesi, VII, 3, (a), (ii)'nin şümulü içinde sayılmak icap edecek ve bu itibarla da gönderen Devlet kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını elde edecektir. Bu neticenin salim bir hukuk mantığı ile kabulüne imkân yoktur. Zira, VII, 3, (a), (ii) ile kabul eden Devletin kaza selâhiyetinin tahdidi sırf resmî vazifenin selâmetle ifasını temin sebebine dayanmaktadır¹⁴. Halbuki, verdiğimiz misaldeki vaziyetin resmî

13) Bak.: T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1956, Cilt 13/1, Devre X, İçtima 2, S. sayısı 286.

14) Aynı kanaat için bak. : R. R. Baxter, Jurisdiction over visiting forces and the development of international law, Proceeding of the American

vazife ile ve resmî vazifenin selâmetle ifası ile en ufak bir alâkasını kurmaya imkân yoktur.

Ayrıca, biz şahsen, 6816 sayılı kanunun getirdiği bu tadilâtın sıhhati hususunda da şüphenin caiz bulunduğu kanaatindeyiz. Bizi bu hususta şüpheye, hattâ aksini düşünmeye sevkeden iki ciddi sebep mevcut bulunmaktadır:

a) Bir kere, milletlerarası çok taraflı bir hukukî tasarrufun (Nato Kuvvetleri Sözleşmesi), tek taraflı bir iç hukuk tasarrufu ile (6816 sayılı kanun) tâdilinin, hukuk tekniği bakımından, mümkün bulunmadığı fikrindeyiz.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi, 19 Haziran 1951 tarihinde, Londra'da, bu tarihte Nato üyesi bulunan 12 Devletin (Belçika, Danimarka, Kanada, Fransa, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri) temsilcileri tarafından hazırlanmış ve imza olunmuştur. (Türkiye Nato'ya bu tarihten sonra katılmış ve Nato Kuvvetleri Sözleşmesini de 10/3/1954 tarihinde tasdik etmiştir).

Binaenaleyh Sözleşmenin herhangi bir maddesinin veya hükmünün tâdili, ancak taraflar arasındaki bir anlaşma ile mümkündür. Nitekim, Sözleşmenin XVII. maddesi: "Âkit taraflardan herhangi biri, her zaman, bu Sözleşmenin herhangi bir maddesinin tâdilini talep edebilir. Böyle bir talep Kuzey Atlantik Konseyine yapılacaktır" demek suretiyle Sözleşmenin tâdili usulünü tanzim etmiştir. Tâdil ancak bu usule tevfikân yapılabilir; bir iç hukuk tasarrufu ile, yani bir millî kanunla Sözleşmenin herhangi bir hükmünün tâdili imkânı mevcut değildir.

Burada başka bir ihtimal daha hatıra gelmektedir: Acaba 6816 sayılı kanun "... VII nci maddenin 3 a (ii) bendi ile VIII inci maddesinin *tatbik ve tâdiline* dair Kanun" başlığını taşımakla beraber, bunun aslında, bir tâdil olmayıp VII, 3, (a), (ii) ile VIII. maddelerin Türkiye bakımından ne şekilde tatbik olunacağına dair bir "tefsir kararı" olduğu kanaat ve neticesine varılabilir mi?

"Teşriî tefsir" in gerek şekli gerekse maddî bakımlardan yapılacak kısa bir tetkiki, bu suale müspet cevap vermeyi imkânsız kılmaktadır. Şöyle ki: Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 26. maddesi, "kavaninin tefsiri vezayifini" T.B.M.M. nin bizzat kendisinin ifa edeceği hükmünü koymuştur.

Society of International Law, 52nd, Washington D. C., April 24-26, 1958, s. 175 ve John B. Whitton, L'Exercice de la Compétence Pénale à l'égard des Forces Américaines à l'Étranger, in. Revue Générale de Droit International Public, Janvier-Mars 1959, s. 10.

Bizde, teşriî tefsir, kanunlar gibi tesir husule getirmekle, kanunlar gibi neşir ve ilân edilmek suretiyle ve aynı usullere tevfikân mer'iyete girmekle beraber, şekil bakımından, kanunlardan farklıdır ve "tefsir kararı" ile yapılır¹⁵.

Halbuki, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi'nin VII. ve VIII. maddelerinin tatbik ve tâdili maksadiyle T.B.M.M. ne sevk edilen lâyiha bir kanun lâyihasıdır ve Meclisin kabulünden geçen, bir tefsir kararı olmayıp, bir kanundur (6816 sayılı kanun).

Şekli bakımdan bir tefsir olmayan bu tasarruf maddi bakımdan da bir tefsir sayılamaz. Zira tefsir, müphem görünen bir kanun hükmünün mâna ve muhtevasını açıklamak için yapılır. Bir hükmün mânasını, mahiyetini, hudut ve şumulünü değiştiren, hükme yeni şartlar, yeni unsurlar ilâve eden, yahut yeni hükümler vaz'eden bir tasarruf, tefsir olarak kabul edilemez.

Nihayet, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun 26. maddesi "kavaninin tefsiri" nden bahsetmektedir. Yani T.B.M.M. tefsir selâhiyetini kanunlar için kullanabilir. Nato Kuvvetleri Sözleşmesi ise bir kanun değildir. Kanun olan bu Sözleşmenin kabul ve tasdikine ait 6375 sayılı kanundur. Hemen ilâve edelim ki bu 6375 sayılı kanun dahi, şekli ve uzvî bakımlardan bir teşriî tasarruf olmakla beraber, maddi bakımdan bir şart-tasarruftur.

Bu hususları gözönünde tutarak, biz, 6816 sayılı kanunun bir teşriî tefsir sayılamıyacağı neticesine varmaktayız.

b) 6816 sayılı kanunun getirdiği tâdilâtın (bunun bir tefsir olduğu kabul edilmediği takdirde) muteber olamayacağı hususunda, ikinci olarak, istinad ettiğimiz delil, Sözleşmenin XX. maddesinin son hükmüdür. Filhakika bu son hüküm Sözleşmenin muteber metinlerinin İngilizce ve Fransızca olduğunu belirtmektedir: "1951 yılı Haziranının on dokuzuncu günü, Londra'da, her ikisi de aynı derecede muteber olmak üzere, İngilizce ve Fransızca dillerinde ve..... tek nüsha halinde tanzim olunmuştur"¹⁶.

Sözleşmenin tasdikine dair 6375 sayılı kanuna ekli olarak T.B.M.M. nden geçen Türkçe metin, Sözleşmenin resmî ve muteber metni olmayıp, gayri resmî bir tercümesinden ibarettir.

15) Dönmezer - Erman, a.g.e. s. 169.

16) Bu hüküm sarîh ve kâfi olmakla beraber, ilâve edelim ki Sözleşme, Recueil des Traités'de 2678 sayı ile yayınlanırken resmî metinlerin İngilizce ve Fransızca olduğu ayrıca kaydedilmiştir. Bak.: Nations Unies, Recueil des Traités, Volume 199, s. 67.

Türk hâkimi bu türkçe metni, ancak orijinal ve muteber metinlerin tam ve sadık bir tercümesi olduğu takdirde tatbik edebilir. Türkçe metnin orijinal ve muteber metinden farklı olduğu iddiası karşısında ve bunun ispatı halinde, hatta kanaatimizce mübâyenetini re'sen tesbit ettiği takdirde, artık Türkçe metinle ihticac edemez, orijinal ve muteber olan metinlerden birine müracaatla bunu tatbik etmek zorundadır. Böyle hareket etmekle de yabancı bir hukuk nizamının kaidelerini tatbik etmiş olmaz; zira Sözleşme 6375 sayılı kanunla kabul ve tasdik edilmiştir, yani iç hukukumuz bakımından Sözleşme bir kanun mahiyetini almıştır ve kanun mahiyetini alan Sözleşmenin XX. maddesi muteber metinlerin fransızca ve ingilizce olduğunu açıkça söylemektedir.

Bu izahatımızdan çıkan netice şudur: 6816 sayılı kanun Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, (a), (ii) bendini tadil etmiş görülmekle beraber aslında, ve orijinal metinde, bir tādil kat'iyen bahis mevzuu değildir. Bu itibarla da Türk hâkimi 6816 sayılı kanundaki, Sözleşmenin VII, 3, (a), (ii) bendinin ibaresini, orijinal ve muteber metinlerin aynı bendlerinin tam ve sadık bir tercümesi olmadığını tesbit ederse (ki bizim kanaatimiz bu merkezdedir) bunu ihmal etmek ve orijinal metni tatbik etmek mecburiyetindedir.

3) "Resmî Vazife"yi tayin hususunda selâhiyet meselesi.

VII, 3, (a), (ii)'nin ortaya çıkardığı ve halli icap eden fevkalâde ehemmiyetli diğer bir mesele de, suçla resmî vazife arasındaki münasebeti tayine ve bu hususta nihai kararı ittihazda selâhiyetli makamın tesbitidir. Bu selâhiyet kabul eden Devlet makamlarına mı yoksa gönderen Devletin askeri makamlarına mı aittir? Gönderen Devletin askeri makamlarına aitse, bu makamların resmî vazife hususundaki kararları kat'i ve nihai olup her türlü kontrolün dışında mı kalmaktadır?

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinde, ye tabiatıyla, bu Sözleşmenin kabul ve tasdikine dair 6375 sayılı kanuna ekli bulunan Türkçe metinde, vazife cihetinin tayin ve tesbiti selâhiyetine temasla bunu tanzim eden herhangi bir hüküm mevcut değildir.

Buna karşılık, sihhati hakkındaki kanaatimizi yukarıda belirtmiş olduğumuz, 6816 sayılı kanunun 1. maddesiyle, Sözleşmenin VII, 3, (a), (ii) bendine "vazife hususunun tayinine müteallik esaslar gönderen Devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında tesbit olunur" hükmü ilâve edilmiştir.

Bildiğimize göre, bugüne kadar Nato üyesi Devletlerinden herhangi biriyle Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında bu mevzua müteallik

bir anlaşma akdolanmamıştır¹⁷. Bu itibarla meselenin hal tarzını muhtelif Nato üyesi Devletlerinin tatbikatından çıkarmak zarureti vardır.

Bir kere, mantıkî olarak şunu kabul etmek lâzımdır ki, gönderen Devletin bir kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından bir suç işlenmesi halinde, bu suçun resmî vazife ile ilgisi olup olmadığını, suçun vazife dolayısıyla ve resmî vazifenin ifası sırasında işlenip işlenmediğini en iyi takdir etmek vaziyetinde olan makam, suçlunun bağlı bulunduğu askeri kuvvetin kumandanlığıdır.

Suçun resmî vazife ile ilgisini araştırmak selâhiyetinin, peşinen kabul eden Devletin kaza organlarına tanınması, bu organların gönderen Devlet Kuvvetleri Kumandanlığının işlerine müdahalesini zaruri kılar¹⁸. Bu itibarla, bir kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından bir suç işlenmesi halinde, bahis mevzuu suçun failin resmî vazifesi ile ilgili bulunup bulunmadığı (resmî vazife dolayısıyla ve resmî vazifenin ifası sırasında işlenip işlenmediği) hususunda, evvelâ gönderen Devlet askerî kumandanlığının bir karar ittihazi gerekir.

Kanaatimizce asıl mühim ve münakaşayı mucip mesele, gönderen Devlet askerî kumandanlığının bu kararın kat'î ve nihai olup olmadığıdır.

Resmî vazife mefhumunu genişletmeyi ve suçun resmî vazife ile ilgisini tayin hususunda kat'î ve nihai karar almak selâhiyetinin gönderen Devlet askerî makamlarına tanınmasını en fazla arzulayan ve bu iddiada bulunan Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerika Birleşik Devletleri'nin, yabancı memleketlerde en geniş askerî ve sivil personel bulunduran Nato üyesi olduğu nazarı itibara alındığında, bu arzu ve iddianın, sırf Amerika Birleşik Devletleri yönünden, ne kadar menfaat sağlayabileceği kolayca anlaşılır.

17) Sadece Hariciye Vekâletinin, Amerika Birleşik Devletlerine hitap eden ve gayri münteşir bir Muhtırası mevcuttur ki bundan ilerde bahsedeceğiz.

18) **Dönmezer** ve **Erman** şöyle demektedirler: "Kanaatimizce, işlenen suçların askerî karargâh içinde ve sarîh olarak askerî yapmakla mükellef olduğu bir vazife sırasında işlenmesi hali hariç, diğer durumlarda suçun vazife ile ilgili olup olmadığının tayini kabul eden Devlet kazai mercilerine ait olmalı idi" a.g.e., s. 269.

"Sarîh olarak askerî yapmakla mükellef olduğu vazife" kıstasının meselenin hallinde kolayca kullanılabileceğini zannetmiyoruz. Zira bu, hem çok dar hem çok geniş tefsire müsait, kaypak bir kıstastır. Saniyen "resmî vazife" Nato Kuvvetleri Sözleşmesi çerçevesinde münhasıran askerî yapmakla mükellef olduğu, dar mânada, askerî vazife değildir. Filhakika, VII, 3, (a)'dan açıkça anlaşılacağı üzere "sivil unsur mensubu" nun da işlediği bir suç resmî vazife ile ilgili olabilir.

Bununla beraber, *Joseph H. Rouse* ve *Gordon B. Baldwin*'in belirttiklerine göre¹⁹ Amerika Birleşik Devletleri Hariciye ve Milli Müdafaa Vekâletlerinin bu mevzudaki noktai nazarları arasında fark vardır, yahut daha doğru bir tâbirle fark mevcuttu. Filhakika, Sözleşmenin 1953 Nisanında, Senato'nun Haricî Münasebetler Komitesi önündeki müzakeresi sırasında, Hariciye Vekâleti hukuk müşaviri "sanığın vazife durumunu kabul eden Devletin mahkemeleri tayin edecektir" demiştir. Buna mukabil, 1955 Martında Senato'nun Silâhlı Hizmetler Komitesi'nin bir tâli komitesi huzurunda konuşan Ordu Baş Hukuk Müşaviri General Hickman aksi kanaati müdafaa etmiş ve memleketimizle ilgili bir mesele münasebetiyle şunları söylemiştir. "Türkiye Sözleşmeyi resmî vazifeyi tayin hususunda Türk mahkemelerinin nihaî selâhiyeti olduğu istikametinde tefsir etmekle beraber, Milli Müdafaa Vekâletinin noktai nazarı, her memlekette, resmî vazifenin tayini selâhiyetinin gönderen Devlet makamlarına ait olacağı merkezindedir"²⁰.

Büyük Britanya, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin tatbikini sağlamak maksadiyle isdar ettiği kanunda, suçun resmî vazife dolayısıyla ve resmî vazifenin ifası sırasında işlenmiş olup olmadığını İngiliz mahkemelerinin tayin edeceği hükmünü koymuştur. Bu kanuna göre gönderen Devlet kumandanının suçun resmî vazife ile ilgisi hakkındaki yazısı (belgesi, *certificate*) aksi ispat olunmadığı takdirde, karine addedilecektir. Bu hüküm, gönderen Devlet kumandanının suçun vazife ile ilgisi hakkındaki belgesinin kat'î ve nihaî olacağı hususundaki bir teklifin Parlâmentoda tenkide maruz kalması üzerine kabul edilmiştir²¹.

Demek ki, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin İngiltere'deki tatbikatında, suçlunun mensup bulunduğu kuvvet kumandanlığının suçun vazife ile ilgisi hakkındaki kararı kat'î ve nihaî sayılmamakta ve bu kararın, İngiliz mahkemeleri huzurunda aksi ispat edildiği takdirde, kaza selâhiyetinin tayini bakımından hiçbir değeri kalmamaktadır.

Bundan şu neticeye varmak mümkündür ki: İngiltere'de kaza selâhiyetini rüchaniyetle kullanmak hakkını gönderen Devletin mi yoksa kabul eden Devletin mi haiz bulunduğu hususunda nihaî kararı ittihaz selâhiyeti İngiliz mahkemelerine ait kalmaktadır.

19) *Rouse - Baldwin*, a.g.m. s. 41.

20) *ibid.*

21) *ibid.* - Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya arasındaki anlaşmanın hükmü de buna benzemekte ve gönderen Devlet kumandanının suçun vazife ile ilgili olduğu hakkındaki kararının, aksi ispat olunmadığı takdirde, kâfi bir karine sayılacağını kabul etmektedir. Ancak, Japonya'da, kumandanın kararının aksini ispat için gösterilen deliller Müsterek Komiteye arzedilecek ve bu hususta kararı komite verecektir (*ibid.*).

Kanaatimizce doğru olan hal tarzı da budur. Zira, bir Devletin ülkesi üzerinde kaza selâhiyetini kullanmak hakkı, kaideten ve münhasıran o Devlete aittir; bu hak Devletin hâkimiyetine bağlıdır, hâkimiyetin tabii bir neticesidir. Yabancı bir Devletin bu ülke üzerinde, mahdut ve muayyen hallerde, kaza selâhiyetine sahip bulunması, tekrar edelim ki, tamamen istisnai bir vaziyettir.

Kuvvet kumandanının resmî vazifenin tayini hakkındaki kararının kat'î ve nihai olmasını kabul etmek, ülke Devletin hâkimiyeti ile kat'iyen kabili telif değildir. Filhakika, işlenen suçun vazife ile en ufak bir bağlantısı olmadığı gün gibi aşikâr olan vaziyetlerde bile, kumandanın bu suçun vazife ile ilgili bulunduğu yolunda bir karar ittihazı (eğer bu karar kat'î ve nihai sayılırsa) kabul eden Devletin kaza selâhiyetini felce uğratabilecektir.

Kuvvet kumandanının vazife hakkındaki kararının kat'î ve nihai bir karar olarak tefsirinin, bizim düşüncemize göre, bizzat Nato Kuvvetleri Sözleşmesi ile de bağdaşabilmesi mümkün değildir. Bilindiği gibi, Sözleşmenin VII. maddesinin 3. paragrafı, iki tarafın kaza selâhiyetlerinin tedahülü vaziyetinde kaza selâhiyetini, mahdut ve muayyen hallerde, gönderen Devletin rüçhaniyetle kullanmak hakkı bulunduğu, buna karşılık, diğer bütün hallerde kabul eden Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanacağı hükmünü sevketmiştir. Gönderen Devletin askerî kumandanının, suçun resmî vazife ile ilgisi hakkındaki kararının kat'î ve nihai olduğu kabul edildiği takdirde, kuvvet veya sivil unsur mensuplarının işleyecekleri her çeşit suç hakkında kumandanın bu suçun vazife ile ilgisi bulunduğuna karar vermesi ihtimali, hiç olmazsa nazari bakımdan, mevcut ve mümkün bulunduğuna göre, Sözleşmenin kabul eden Devlete kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını veren VII, 3, (c) hükmü fiilen tatbik kabiliyetini kaybedecek, adetâ ölü bir ibare şekline girecektir. Halbuki, milletlerarası bir anlaşmanın bir hükmü, aynı anlaşmanın diğer bir hükmünün değerini ve tatbik kabiliyetini ortadan kaldırarak tarzda tefsir olunamaz.

Binaenaleyh, kanaatimizce, gönderen Devletin askerî kumandanının suçun vazife ile ilgisi hakkındaki belgesi, İngiliz tatbikatında olduğu gibi, ancak aksi ispat edilmediği takdirde kâfi bir karine olarak kabul edilmelidir²².

22) Gönderen Devletin askerî kumandanlığının suçun vazife ile ilgisi hakkındaki mütalâa ve kararını, aksi ispat edildiğinden ötürü, kabul eden Devlet mahkemesi nazari itibara almayarak vazife kararı verir ve dâvayı rüyet, buna karşılık kumandanlık noktaî nazarında ısrar ederse, bu takdirde iki Devlet

Bu mesele hakkındaki düşüncemizi böylece belirttikten sonra şimdi, memleketimizdeki tatbikatın ne yolda olduğunu tesbite çalışacağız.

4) Memleketimizdeki tatbikat.

Türkiye'de, 6816 sayılı kanunun kabulü tarihine kadar, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, a, (ii) hükmü resmî vazifeyi tayin hususunda nihai selâhiyetin Türk mahkemelerine ait olacağı şeklinde tefsir ve tatbik edilmiştir.

6816 sayılı kanunun kabulünü, Amerikalı müellifler, *Rouse* ve *Baldwin*, Türkiyedeki tatbikatın diğer Nato memleketleri tatbikatına uydurulması olarak karşılamışlardır²³. Biz aynı kanaatte değiliz.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, a, (ii) bendi hükmünü - resmî vazifesinin ifası dolayısıyla işlenen suçlarla resmî vazifenin ifası sırasında işlenen suçları iki ayrı kategoriye ayırmak ve her iki kategori için de gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmasını sağlamak suretiyle - fevkalâde genişleten 6816 sayılı kanunda, ayrıca, "vazife hususunun tayinine müteallik esasların gönderen Devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında tesbit olunacağı" belirtilmiştir. Bugüne kadar, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Nato üyesi herhangi bir Devlet arasında bu mevzuda bir anlaşma yapıldığına ve böyle bir anlaşmanın T.B.M.M. nin tasdikinden geçerek yayınlanıp yürürlüğe girdiğine dair bir malûmatımız yoktur. Bütün bildiğimiz, 6816 sayılı kanunun neşri tarihinden dört gün sonra (28 Temmuz 1956), Hariciye Vekâletinin Amerika Birleşik Devletleri Elçiliğine bir Muhtıra göndermiş olduğu ve aynı gün adı geçen Elçilik tarafından bu Muhtırada teklif olunan usulün kabul edildiğinin Hariciye Vekâletine bildirilmiş olduğudur.

4625 sayılı ve 28 Temmuz 1956 tarihli bu gayri münteşir Muhtıra, üzerinde dikkatle durmayı icap ettiren, birtakım hukukî problemler ortaya koymaktadır.

Muhtıra metni aynen şudur:

"6375 sayılı kanunun 6816 sayılı kanunla muaddel 7. maddesinin 3 a (ii) bendine ilâve olunan fıkra gereğince bir Kuvvet mensubunun resmî vazifenin ifası dolayısıyla veya resmî vazifenin ifası sırasında, bir suç işlemesi yahut ihmali fiil ve harekette bulunması halinde vazife cihetinin ve dolayısıyla maznunun tâbi olduğu kaza merciinin tayinine müteallik esaslar gönderen Devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti

arasında bir ihtilâfın zuhuru mümkün ve muhtemeldir. Bu çeşit bir ihtilâfın, Sözleşmenin XVI. maddesinde derpiş olunan usullerle halli gerekir.

23) *Rouse - Baldwin*, a.g.m., s. 42. 66 a sayılı dip notu.

arasında tesbit olunacağından bu hususta muktazi mutabakatin temini için aşağıda teklif edilen usulün Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliğince kabul edilip edilmediğinin bu Vekâlete bildirilmesi rica olunur.

Vazife hususu aşağıda yazılı esaslar dairesinde tayin ve tesbit olunur:

1. Amerika Birleşik Devletleri Askerî Kuvvetlerinin Türkiye'de mensup oldukları makamı işgal eden en yüksek dereceli zatın imzasını havi resmî bir vesikada fiilin vazife dolayısıyla veya vazife sırasında işlendiği bildirildiği takdirde bu husus Türk adli makamları tarafından kabul olunacaktır.

2. Bu vesika suçun işlendiği mahal Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tevdi edilecektir.

3. 6816 sayılı kanunun muvakkat maddesinde bu kanun hükümlerinin derdest işler hakkında da tatbik olunacağı tasrih edilmiş olduğundan mevcut dâvalar ve derdest işler hakkında da, bundan evvelki paragraflarda yazılı olduğu şekilde bir vesika tanzim edilip suçun işlendiği mahal Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tevdi edildiğinde, tahkikat hangi safhada olursa olsun, vazife bakımından evrak veya dosya Amerika'nın Türkiye'deki alâkalı askerî makamlarına tevdi olunacaktır.

4. Maznunun muvakkaten yakalanmış veya tevkif edilmiş olduğu hallerde şayet suç vazifeden mütevellit veya vazife sırasında işlenmiş ise o şahsın teslim edileceği makam ve mahal vesikada ayrıca tasrih olunacaktır.

5. Türkiye gönderen Devlet durumunda bulunduğu takdirde yukarıdaki bendlerde yazılı bîlcümle hususlar Türk Kuvvetlerine mensup eşhas hakkında da aynen tatbik olunur."

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliğinin verdiği cevap ise aynen şudur:

"Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği Hariciye Vekâletine hürmetlerini takdim eder ve metni aşağıda yazılı 4625 sayılı ve 28 Temmuz 1956 tarihli muhtıranın alındığını bildirmekle şeref kazanır.

(Muhtıra metni)

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği yukarıda aynen alınan muhtıranın 1 numaradan 5 numaraya kadar olan bendlerinde teklif edilen usul üzerinde mutabık olduğunu Hariciye Vekâletine memnuniyetle bildirir.

Büyükelçiliğimiz yukarıda münderic muhtıranın birinci bendinde sözü edilen en yüksek dereceli Amerikan askerî makamının Türkiye'de halihazırda Amerikan Askerî Yardım Grubunun (JAMMAT) Başkanı veyahut onun yokluğunda Başkan Vekili olduğunu Hariciye Vekâletine arzeder.

Amerikan Büyükelçiliği

Ankara, 28 Temmuz 1956"

Görüldüğü gibi, “vazife cihetinin ve dolayısıyla maznunun tâbi olduğu kaza merciinin tayinine müteallik esaslar” Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti tarafından teklif olunmuş ve Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği” muhtıranın 1 numaradan 5 numaraya kadar olan bendlerinde teklif edilen usul üzerinde mutabık olduğunu” Hariciye Vekâletimize bildirmiştir.

6816 sayılı kanunla, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, a, (ii) bendinin tâdil edilmiş olamayacağı hususundaki kanaatimiz baki kalmakla beraber, işbu sözleşmede, suçun vazife ile ilgisini tayine selâhiyetli makamın gösterilmemiş olması sebebiyle, bu noktanın taraflar arasında yapılacak bir anlaşma ile tanzim edilebileceğini düşünmek mümkündür. Bu itibarla da, Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasındaki yazışmanın, hiç değilse, mektup teatisi suretiyle yapılmış bir anlaşma olup olmadığını araştırmak lâzımdır.

Türk mahkemelerinin kaza selâhiyetini, suçun tavsifi hususunda yabancı bir Devletin askerî kumandanının kararı ile bağlamak ve bu kararın gerçeğe uygunluğunu araştırmak imkânından mahrum bırakmak suretiyle, büyük ölçüde felce uğratan ve bu itibarla da Devletin hâkimiyet hakkını oldukça ağır bir tahdide tâbi tutan bir anlaşmanın, üstelik T.B.M.M. nin tasdikinden geçirilmeden, basit usulle ve mektup teatisi şekliyle akdedilebileceğini kabul edemiyoruz.

Burada âmme hukukumuz bakımından çok önemli bir problemle karşılaşmış olduğu kanaatindeyiz. Filhakika 6816 sayılı kanunun 1. maddesinde mevcut “vazife hususunun tayinine müteallik esaslar gönderen Devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında tesbit olunur” ibaresi ile T.B.M.M. nin Hükûmete bir “*délégation de pouvoir*” da bulunup bulunmadığı; hâkimiyeti bu derece alâkadar eden bir meselede böyle bir “*délégation de pouvoir*” ın caiz olup olmadığı; nihayet Hariciye Vekâletinin hareket tarzının selâhiyet tecavüzü (*excès de pouvoir*) teşkil edip etmediği müstakil bir incelemeye mevzu olacak kadar ehemmiyetli hususlardır.

Biz şahsen, yukarda söylediklerimizden de anlaşılacağı üzere, Devlet hâkimiyetiyle bu derece alâkalı bir mevzuda, en geniş bir ölçü içinde, hiç olmazsa T.B.M.M. nin müdahalesinin zaruri olduğu fikrindeyiz.

Hariciye Vekâletinin muhtırası ve bu muhtırada, suçun vazife ile ilgisini tayin hususunda teklif ve kabul olunan usul, muhtıranın istinad ettirildiği 6816 sayılı kanunun mucip sebepleriyle de gayri kabili telif

görünmekte ve işbu kanunun istihdaf ettiği maksadı aşmaktadır. Şöyle ki: Kanunun esbabı mucibe lâyihasında "... vazife cihetinin tesbit ve tayinine müteallik tatbikatın diğer Nato memleketlerindeki tatbikata uygun hale getirilmesi maksadiyle işbu kanun lâyihası hazırlanmıştır" denilmektedir. Halbuki, yukarda belirtmeye çalıştığımız gibi diğer Nato memleketlerindeki tatbikat, muhtırada teklif ve kabul olunan usulün aynı değildir. Tekrar edelim ki meselâ İngiltere'de gönderen Devletin en yüksek askerî kumandanının suçun 'resmî' vazife ile ilgisi hakkındaki belgesi, aksi ispat olunmadığı takdirde, karine olarak kabul edilmekte ve binaenaleyh vazife hususundaki nihai kararı İngiliz mahkemeleri vermektedirler.

Hariciye Vekâletinin bahis konusu muhtırası, gönderen Devlet askerî kuvvet kumandanının, suçun *vazife dolayısıyla veya vazife sırasında* işlendiği hakkındaki yazısı karşısında, Türk mahkemelerinin mutlaka vazifesizlik kararı vermeleri neticesini doğuramaz. Zira Türk hâkimi Türk kanunlarını, veya, T.B.M.M. nin tasdikinden geçerek bir kanunla iç hukukumuzda ifrağ edilmiş olmak şartıyla, Türkiye'nin taraf bulunduğu milletlerarası muahedeleri tatbik eder. Hariciye Vekâletinin muhtırası, T.B.M.M. nin tasdikinden geçmediği ve usulüne uygun olarak neşir ve ilân edilmediği için Türk hâkimini bağlamaz.

İşbu muhtıra üzerinde, nihayet bir başka bakımdan daha durmamız lâzımdır. Şöyle ki: Yukarda, 6816 sayılı kanunla Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, a, (ii) bendi hükmünün tehlikeli şekilde genişlemiş olacağını söylemiş ve bu kanunun esbabı mucibe lâyihasında iddia olunduğu üzere, Sözleşmenin muteber olan Fransızca ve İngilizce metinlerindeki "*dans l'exécution du service*" ve "*in the performance of official duty*" tâbirlerinin "vazifenin ifası dolayısıyla veya vazifenin ifası sırasında" mânasını ifade edemeyeceği neticesine varmıştık.

İşte, Hariciye Vekâleti muhtırasının İngilizce metni, bizi bu noktada yüzde yüz teyid etmektedir. Filhakika bu İngilizce metinde "vazifenin ifası dolayısıyla veya vazifenin ifası sırasında" tâbirlerinin her ikisini birden kavramak üzere yalnız "*in the performance of official duty*" ibaresi kullanılmamış, "*an offence or an act of omission done in connection with the performance of official duty OR in the performance of official duty*" tâbirleri kullanılmıştır. Bundan çıkan mantıkî netice şudur ki: "*in the performance of official duty*" esbabı mucibe lâyihasındaki iddianın aksine, "vazifenin ifası dolayısıyla veya vazifenin ifası sırasında" tâbirlerini kavrayan bir mâna ifade etmemektedir. Etmiş olsaydı, ayrıca "*in connection with the performance of official duty*" tâbirinin ilâvesine

ve her iki ibarenin OR (veya) kelimesi ile birbirinden ayrılmasına lüzum kalmazdı.

6816 sayılı kanunun kabulünden ve Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati edilen muhtıradan sonra, Türk mahkemelerinin bu mevzudaki tutumunu belirtmek üzere iki hâdiseden kısaca bahsedeceğiz.

11 Ekim 1959 pazar günü, Tuslog DET 12 (Amerikan Askerî Yardım Hey'eti 12 nci deniz müfrezesi)nde vazifeli onbaşı Thomas D. Berry, Maslak'da, hususî otomobili ile Kurmay Yarbay Osman Aygün'e çarparak ölümüne sebebiyet vermiştir.

Thomas D. Berry aleyhine, ölüme sebebiyet suçundan dolayı Sanyer Asliye Ceza Mahkemesinde dâva açılmıştır (Dosya No. 959/186).

Sanık vekili, Mahkemeye yukarda adı geçen muhtıranın İngilizce ve Türkçe suretleriyle birlikte, Amerika Birleşik Devletleri Deniz Kuvvetleri Başkan Vekili Tümamiral J. F. Davidson'un imzasını taşıyan ve Onbaşı Thomas D. Berry'nin suçun işlendiği anda vazifeli bulunduğunu belirten bir vesika ibraz etmiş ve bu vaziyet muvacehesinde mahkemeden vazifesizlik kararı vermesi talebinde bulunmuştur.

27/10/1959 tarihindeki duruşmada, gerek iddia makamının noktai nazarı gerekse mahkemenin vermiş olduğu ara kararı, mevzuumuz bakımından, fevkalâde ehemmiyetlidir.

İddia makamına göre: "evvel emirde mahkemenin vazife cihetini halletmesi iktiza edeceğine nazaran her ne kadar Amerika Birleşik Devletlerine mensup Nato'da vazifeli en yüksek kumandan Tümamiral, maznun onbaşı Thomas Berry'nin hâdise sırasında vazifeli olduğunu 17/10/959 tarihli yazısı ile bildirmişse de Amerikan tab'alı maznunla birlikte bulunan şahitlerin şahadetinden anlaşılacağı veçhile maznunun vazife ifa ettiği yerin İstanbul'un Anadolukavağı olduğu ve mesai saatlerinin de saat 8 de başlayıp 16.30 da nihayet bulduğudur. Hâdisenin olduğu gün 11/10/959 pazar günü saat 18 e 20 kaladır... Kumandan maznunun vazifeli olduğunu mahkememize bildirmiş bulunmaktadır. Bu durum muvacehesinde Tümamiralin vazife anlayışı kanaatimizce gönderen Devlet kuvvetine mensup onbaşının İstanbul'da vazife ifa ettiğinden dolayı hâdise esnasında da vazifeli addedilmesidir. Bu duruma göre evinden çıkan şahsın vazife yerine kadar ve vazifesinden çıkan şahsın da evine gidinceye kadar ne suretle vazifeli olduğu ve vazifeli addedilişindeki müstenidat kumandan tarafından bildirilmemiştir. En yüksek kumandan tarafından vazifeli olduğu bildirildiği takdirde dosyanın gönderen kuvvet makamlarına tevdi edileceği kaydı protokolde

mevcut ise de hakikaten vazifeli olup olmadığını araştırmak da adli makamların vazifesi cümlesindedir. Şüphe yoktur ki mahkeme de hakikati araştıracaktır ve mahkemece de maznunun hakikaten vazifeli bulunduğu kanaat getirmesi icap eder ve hakikatin aydınlanması için maznunun 11/10/959 günü hangi vazife ile Anadolukavağına gittiğinin ve vazifesinden ayrıldıktan sonra evine kadar vazife müddetinin ne olacağına, hususî otosu ile resmî tatil gününde de maznunun ne suretle vazifeli bulunduğu en yüksek kumandanlıktan sorulması, maznunun evvelce tevkiif edildiği ve bilâhere kefaletle tahliye edilmiş bulunduğu nazaran yeniden tevkiifini mucip bir cihet bulunmadığından yeniden tevkiif talebinin reddine karar verilmesi talep olunur.”

Mahkeme, iddia makamının talebine uyarak “tedbirsizlik neticesi Kurmay Yarbay Osman Aygün’ün ölümüne sebebiyetten maznun Thomas Berry hakkında yapılan duruşmada, fiilin resmî tatil günü olan 11/10/959 tarihinde işlendiği ve maznunun sivil kıyafetle hususî otomobilini kullanırken vukubulmuş olmasına göre, failin hangi kıstaslara göre suçun işlendiği esnada vazifeli olarak kabul edildiğinin... tahkiki ile neticenin bildirilmesi zımında Cumhuriyet Müddeiumulîğine müzekkere yazılmasına...” karar vermiş ve duruşmayı 27/1/1960 gününe bırakmıştır.

Görüldüğü gibi, gerek iddia makamı gerek mahkeme, Hariciye Vekâleti ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati olunan muhtıraya rağmen, kanaatimizce çok haklı ve çok doğru olarak, gönderen Devlet kumandanının suçun vazife ile ilgisi hakkındaki vesikasına kat’î ve nihai bir mahiyet tanımamakta, bunu bir kontrole tâbi tutmak yoluna gitmektedirler.

İddia makamının, sanığın, “... hakikaten vazifeli olup olmadığını araştırmak da adli makamların vazifesi cümlesindedir. Şüphe yoktur ki mahkeme de hakikati araştıracaktır ve mahkemece de maznunun hakikaten vazifeli bulunduğu kanaat getirmesi icap eder” şeklindeki mütalâası, bizim yukardanberi izaha çalıştığımız noktai nazarımıza tamamiyle uymaktadır.

Mahkeme hakikati tabii araştırarak ve maznunun hakikaten vazifeli bulunup bulunmadığını tesbit edecektir. Gönderen Devlet askeri kumandanının bu mevzudaki kararını, kabul eden Devlet mahkemelerini bağlayan kat’î ve nihai bir karar şeklinde mütalâa etmeye hukuken imkân yoktur.

İkinci hâdise Ankara’da vukubulmuştur. Filhakika, 5 Kasım 1959, günü, Amerikalı Yarbay Morrison, Çankaya’daki Amerikan Kulübünden çıkarak arabasına binmiş ve arabasını Posta Caddesine inerken 80 kilometre hızla sürmüştür. Araba farlarının zayıf oluşu yüzünden, toplu hal-

de yürüyen erleri zamanında göremeyerek onlara çarpmış ve, bazılarını ağır olmak üzere, 11 eri çiğneyerek yaralanmalarına sebebiyet vermiştir. Kaza saat 18.30 - 19.00 sıralarında olmuştur. Yaralılardan biri kaldırıldığı hastahane ölmüştür.

Türk makamlarının hâdiseye el koymalarını müteakip, Amerikan makamları kaza esnasında Yarbayın vazifeli olduğunu iddia ile bunu mübeyyin bir vesika ibraz etmişlerdir²⁴.

3 Aralık 1959 tarihli basından öğrendiğimize göre "savcılık, şimdiye kadar devam eden tahkikat sonunda, Amerikan makamlarınca sanık yarbay hakkında verilen vazife belgesini kabul etmiş dâvanın Amerikan askerî mahkemelerinde görülmesi lâzımgeldiği kanaatine varmıştır"²⁵.

Hâdisi esnasında Amerikalı Yarbayın, gazinodan çıktığı ve içkili olduğu iddia edilmiştir. O sırada yazdığımız bir makalede demiştik ki: "Yarbay Morrison Allan'ın gazinodan çıktığı ve içkili bulunduğu bilinmekte ise, sırf bu iki hususun tesbiti, kanaatimizce, Türk mahkemelerinin selâhiyeti için kâfi bulunmaktadır"²⁶.

Anlaşıldığına göre, Ankara Cumhuriyet Müddeiumumiliği, Hariciye Vekâleti ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati olunan muhtıraya istinad etmiştir.

Bu muhtıranın sıhhat ve muteberiyeti hakkındaki şahsî düşüncemiz, Ankara Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin tutumunu tasvibimize imkân vermemektedir.

5) VII, 3, (a), (i) ve (ii) kimler hakkında tatbik olunur?

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin şahıs itibariyle tatbik sahasından yukarıda bahsetmiştik. Gönderen Devletin VII, 3, (a), (i) ve (ii) gereğince hangi şahıslar hakkında kaza selâhiyetini kullanabileceği hususî bir ehemmiyet arzettiğinden, burada, bu meseleyi biraz daha etraflı bir şekilde incelemenin zaruri bulunduğu kanaatindeyiz.

Gönderen Devletin, hangi şahıslar hakkında kaza selâhiyetini rüçhanîyetle kullanabileceği VII, 3, (a)'da "bir kuvvet veya sivil unsur mensubu" formülü ile ve gayet sarîh bir tarzda belirtilmiştir.

Bu formül sarîh görünmekle beraber, iki nokta üzerinde tereddüt hasıl olabilir:

24) 7 Kasım 1959 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

25) 4 Aralık 1959 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

26) Ankara'daki Kaza ve Nato Sözleşmesinin Tatbiki başlıklı makalemiz, Akşam Gazetesi, 8 Kasım 1959 Pazar.

Bunlardan birincisi “*bir kuvvet veya sivil unsur mensubu*” tâbirinin münhasıran gönderen Devletin bir kuvvet veya sivil unsur mensubunu mu ifade ettiğidir. Bu nokta üzerindeki tereddüt de ancak VII, 3, (a), (i)’ye dahi! suçlar için bahis mevzuu olabilir. Zira VII, 3, (a), (ii) resmi vazife ile ilgili suçlara ait bulunduğu ve gönderen Devletin kuvvet veya sivil unsur mensubu olmayanların da gönderen Devlete ait bir resmi vazifeyi ifa etmesi mümkün olamayacağından, resmi vazife ile ilgili bir suçtan dolayı gönderen Devlet, bir üçüncü Devlet tâbiyetindeki şahıslar üzerinde kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkına sahip olamaz.

VII, 3, (a), (i)’de gösterilen suçlara gelince.. Bunlar “münhasıran gönderen Devletin malına...²⁷ veya münhasıran bu Devlet kuvveti veya sivil unsur mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlar”dır.

Acaba bu suçlardan biri, gönderen Devletin kuvvet veya sivil unsur mensuplarından biri tarafından değil de, bir başka Devletin kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından işlenirse, gönderen Devlet bu şahıs hakkında kaza selâhiyetini haiz olacak mıdır?

Vaziyeti daha açık bir misalle izaha çalışalım: Nato üyesi A Devletin ülkesinde, Nato üyesi B Devletinin “malına ... veya münhasıran bu Devlet kuvveti veya sivil unsur mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı” gene Nato üyesi olan C Devletinin bir kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından bir suç işlenirse, A Devletinin ülkesi üzerinde, B Devleti, bu C Devleti mensubu şahsı yargılamak hakkına sahip midir?

Sayın *Dönmezer* ve *Erman* bunun mümkün bulunduğu kanaatindedirler ve bu kanaatlerini şu suretle ifade etmişlerdir: “İster gönderen Devletin kendi mensupları tarafından, ister diğer bir gönderen Devlet mensubu tarafından²⁸ bu nevi bir suç işlenmesi halinde de gönderen Devlet kaza otoriteleri bu suçları takibe rüçhaniyetle selâhiyetlidirler”²⁹.

27) Noktaladığımız kısımda “veya emniyetine” kelimeleri mevcuttur. Bu meseleye yukarıda temas ettiğimiz ve münhasıran gönderen Devletin emniyeti aleyhine işlenen suçlarda, işbu Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanabilmesinin, sanığın kendi kuvvet veya sivil unsur mensubu bulunması neticesine vardığımız için, burada yeniden üzerinde durmuyoruz.

28) Bu kelimeler sayın müelliflerin eserlerinde italik olarak dizilmiş değildir.

29) *Dönmezer - Erman*, a.g.e. s. 267.

Yukarıda bir daha belirtmiş olduğumuz gibi, sayın müelliflerin bu kanaatleri, gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanabilmesi için “suç

Bizim bu nokta üzerindeki düşüncemiz farklıdır. Zira, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin hiçbir hükmünün, hiçbir halde, gönderen Devlete, kabul eden Devlet ülkesi üzerinde, kendi kuvvet veya sivil unsur mensuplarıyla yakınları dışında kalan hiçbir şahıs hakkında kaza selâhiyeti tanımadığı kanaatindeyiz.

Bu kanaate varmamızı icap ettiren sebeplerin başında, yukarda tetkik etmiş olduğumuz, VII. maddenin 4. paragraf hükmü gelmektedir. Sözü geçen paragrafta göre: “işbu maddenin yukardaki hükümleri, gönderen Devletin askerî makamlarına, kabul eden Devletin tebaası olan veya mutad ikametgâhları bu Devletin ülkesinde bulunan şahıslar hakkında kaza selâhiyetini kullanmak hakkını vermez, meğer ki bu şahıslar gönderen Devlet kuvvetine mensup olalar.”

Paragrafın son kelimeleri, gönderen Devletin kaza selâhiyetinin sadece “gönderen Devlet kuvvetine mensup” olanlar hakkında kullanılabilceğini göstermektedir.

Kanaatimizi teyid eden diğer bir hüküm de VII. maddenin 3. paragrafının ilk cümlesidir. Bu ilk cümlede “İki tarafın kaza selâhiyetlerinin tedahülü hallerinde şu kaideler tatbik olunacaktır” denilmektedir.

Demek ki 3. paragraftaki kaideler *iki tarafın* kaza selâhiyetlerinin tedahülünü nazarı itibara almıştır. Halbuki, verdiğimiz misaldeki gibi, suçun A Devleti ülkesi üzerinde, B Devleti veya bu Devlet kuvveti mensupları aleyhine bir C Devleti kuvvetine mensup bir şahıs tarafından işlenmesi halinde iki tarafın değil fakat üç tarafın kaza selâhiyetleri tedahül etmektedir.

Kanaatimizce, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi çok taraflı bir anlaşma olmakla beraber, sadece iki tarafın, yani kabul eden Devletle, *bir* gönderen Devletin münasebetlerini tanzim etmektedir.

Bu tetkikimiz sonunda “kuvvet veya sivil unsur mensubu” tâbirinin, sadece gönderen Devletin kuvvet veya sivil unsur mensubu olduğu neticesine varıyoruz.

Gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını tanzim eden VII, 3, (a)'da dikkati çeken diğer bir husus da, gönderen Devlete “yakınlar” için bu hakkın tanınmamış olmasıdır. Filhakkı, VII, 3, (a)'da sadece “bir kuvvet veya sivil unsur mensubu” ndan bahsedilmektedir.

“Yakınlar” ın, VII, 3, (a), (ii)'de sözü geçen resmî vazife ile ilgili suçları işlemeleri mümkün değildir. Zira bunlar kabul eden Devletin ül-

---

failinin tabiatıyla gönderen Devlet tab'asından bulunması şarttır” şeklindeki beyanlarıyla de uygun düşmemektedir.

kesi üzerinde resmi vazife ile bulunmamakta, fakat resmi vazife ile bulunanlara refakat etmektedirler.

Buna karşılık "yakınlar" ın VII, 3, (a), (i)'deki suçları işlemeleri mümkündür. Bu suçlar, tekrar edelim, "münhasıran gönderen Devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu Devlet kuvveti veya sivil unsur mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlar" dır.

İşte bu suçlardan biri bir "yakın" tarafından işlenmiş olsa dahi, gönderen Devlet bu yakın hakkında kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanamayacaktır.

Rouse ve Baldwin'in dedikleri gibi "bundan çıkan mâna şudur ki yakınlar hakkında kaza selâhiyetini kullanmak hakkı daima kabul eden Devlete aittir ve binaenaleyh Amerika Birleşik Devletleri (gönderen Devlet) yakınlar üzerinde kaza selâhiyetini kullanmak isterse, kabul eden Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkından feragatini sağlamak zorundadır"³⁰.

B. — Kabul eden Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olduğu haller.

VII. maddenin 3. paragrafının (b) bendi "bunların haricindeki herhangi bir suçun işlenmesi halinde, kabul eden Devletin makamları kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olacaklardır" hükmünü koymuştur.

Gönderen Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanacağı halleri, etraflı bir şekilde incelemiş olmamız itibariyle, VII, 3, (b) üzerinde ayrıca durmamıza ihtiyaç kalmadığı düşüncesindeyiz ve bu sebeple de bu hükme sadece işaret etmekle yetiniyoruz.

C. — Rüçhaniyetten feragat; feragatin tesir ve neticeleri.

1) Rüçhaniyetten feragat.

İki tarafın kaza selâhiyetlerinin tedahülü hallerinde tatbik oluncak kaideleri gösteren VII. maddenin 3. paragrafının (a) bendinde gönderen Devletin ve (b) bendinde kabul eden Devletin kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakları tesbit ve tanzim olunduktan sonra (c) bendinde bu haktan feragat meselesi ele alınmıştır.

Sözü geçen bu (c) bendine göre:

"Rüçhaniyet hakkını haiz olan Devlet, kaza selâhiyetini kullanmama karar verecek olursa, diğer Devletin makamlarını mümkün olan

30) *Rouse - Baldwin*, a.g.m. s. 37-38.

sür'atle keyfiyetten haberdar edecektir. Rüçhaniyet hakkını haiz olan Devlet makamları, bu haktan feragat etmeleri hususunda diğer Devletin makamlarınca yapılacak talebi, feragat keyfiyetine işbu Devletçe hususî bir ehemmiyet atfedilen hallerde, hayırhahlıkla tetkik edeceklerdir.”

Bu hükümden anlaşılacağı üzere rüçhaniyet hakkından feragat iki suretle olabilmektedir: Ya, bu hakkı haiz olan Devlet bundan re'sen, kendiliğinden, bu hususta hiçbir taleple karşılaşmadan feragat edebilir ve bu takdirde keyfiyeti mümkün olan sür'atle diğer ilgili tarafa bildirir; veya kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olan taraf, bu haktan feragat etmesi hususunda, diğer tarafın bir talebi ile karşılaşır. Eğer feragat keyfiyetine, feragat talebinde bulunan tarafça hususî bir ehemmiyet atfediliyorsa, rüçhaniyet hakkını haiz olan Devlet bu talebi hayırhahlıkla tetkik edecektir. Bu ikinci halde de, tetkiki neticesinde, bu haktan feragat edip etmemek hususundaki kararı verecek olan taraf, rüçhaniyet hakkını haiz olan Devletin kendisidir.

VII, 3, (c) lâfzına göre, rüçhaniyet hakkından feragat talebi, ancak hususi ehemmiyet arzeden haller bahis mevzuu oldukça mümkün bulunmakla beraber, “her hâdisede kabul eden Devlet makamlarının kaza hakkından feragatini sağlamaya teşebbüs Amerika Birleşik Devletlerinin siyaseti” olmuştur³¹. Nitekim Amerika Millî Müdafaa Vekâletinin verdiği bilgiye göre, 1 Aralık 1954 den 1 Kasım 1955 tarihine kadar, bir yıllık bir müddet içinde, Nato memleketlerinde, kabul eden Devletlerin kaza selâhiyetine giren işlerin % 83 ünde, işbu Devletlerin rüçhaniyet haklarından, Amerika Birleşik Devletleri lehine, feragatleri sağlanmışır³².

Amerika Birleşik Devletlerinin tasdiknamesine ekli bulunan bir “statement”³³ VII. madde ile ve, hususiyle, rüçhaniyetten feragate ait bulunan işbu maddenin 3. fıkra (c) bendiyle ilgili çok önemli bir kaydı ihtiva etmektedir³⁴.

Bu kaydın ikinci noktasında, Amerikan askeri kanunlarına tâbi bir şahsın, kabul eden Devlet mahkemeleri önünde yargılandıkları her

31) ibid. s. 47.

32) ibid. s. 46

33) Recueil des Traités, Vol. 199, s. 68-71.

34) “Statement” (fransızca tercümesinde “Proclamation”) ismini taşımakla beraber, Sözleşmenin muayyen bir maddesinin Amerika Birleşik Devletleri tarafından ne şekilde anlaşıldığını ve ne suretle tatbik olunacağını göstermesi itibariyle, bir kaydı ihtirazî olduğu muhakkak bulunan bu kayıt, Sözleşmenin, T.B.M.M. tarafından tasdikine müteallik 6375 sayılı kanuna ekli, Türkçe tercümesine alınmamıştır. Bir kaydı ihtirazî mahiyetini taşıdığı için,

halde, Amerikan silâhlı kuvvetler kumandanının, kabul eden Devletin mevzuatını, bilhassa Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında derpiş olunan usul garantileri bakımından tetkik edeceği belirtildikten sonra, üçüncü noktasında kumandanın, işbu Devlet mevzuatında sanığa Amerika Birleşik Devletleri Anayasasının tanıdığı hakların bulunmaması sebebiyle, sanığın himayesini sağlamanın mümkün olamayacağı kanaatine varması halinde, kabul eden Devlet makamlarından rüçhaniyet hakkından feragat etmeleri talebinde bulunacağı, söylenmiştir. Gene bu üçüncü noktaya göre kabul eden Devlet rüçhaniyet hakkından feragat talebini reddederse, kumandan, talebini diplomatik yoldan desteklemesi için Hariciye Vekâletine müracaat edecektir.

Rouse ve Baldwin'in naklettiklerine göre bu kayıt, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi çerçevesinde Birleşik Devletlere mensup personelin, yabancı mahkemeler önünde yargılandıkları her halde, duruşmada müşahit olarak, umumiyetle asker hukukçular bulundurmayı teminen konmuştur³⁵. Gene aynı müelliflerin kanaatinde, kumandanın kabul eden Devletten rüçhaniyetten feragat talebi, bir haksızlığın aşikâr olması veya ana hakların ihlâl edilmesi keyfiyetine bağlıdır³⁶.

Amerika Birleşik Devletlerinin bu "*Statement*"inde rüçhaniyetten feragat talebi için bahis mevzuu edilen bu sebep, şüphesiz, VII, 3, (c)'nin "hususî ehemmiyet atfedilen haller" formülü ile ifade ettiği hallerden sadece bir tanesidir. Başka bir deyimle, bu kaydın ihtiva etmediği diğer bazı sebepler de taraflardan biri için hususî bir ehemmiyet arz edebilir ve binaenaleyh feragat talebine mesnet teşkil edebilir. Kanaatimizce, bu mevzuda bilhassa, rüçhaniyet hakkını haiz Devletle, bundan feragati talep eden Devletin menfaatleri arasında, bu sonuncunun lehine aşikâr bir muvazenesizlik, en önemli rolü oynar.

Kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkından feragat talebinin reddi, iki taraf arasında bir anlaşmazlığın çıkmasına sebep olabilir. Bu çeşit bir anlaşmazlığın ise, Sözleşmenin XVI. maddesi gereğince karşılıklı müzakerelerle halledilmesi, ve bu mümkün olamazsa, Kuzey Atlantik Konseyine havale edilmesi lâzımdır.

2) *Kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkından feragatin netice ve tesirleri.*

Burada bahis mevzuu olan esas mesele, kaza selâhiyetini rüçha-

kanaatimizce, bu *statement*'in de, Sözleşme metni ile birlikte T.B.M.M. ne arzı lâzım gelirdi.

35) *Rouse - Baldwin*, a.g.m. s. 59.

36) *ibid.* s. 60.

niyetle kullanmak hakkından feragatin kat'î ve nihai mi olduğu meselesidir. Başka bir tâbirle, feragat, kaza selâhiyetinin tamamen ortadan kalkması neticesini mi doğurur, yoksa bu feragat şarta mı bağlıdır ve binaenaleyh bu şartın tahakkuk etmemesi halinde feragat eden Devletin kaza selâhiyeti avdet eder mi?

Feragat mevzuunu tanzim eden VII, 3, (c) bu hususta müphem bulunmakta ve meselenin hallini sağlayacak bir hükmü ihtiva etmemektedir.

Bununla beraber aynı VII. maddenin 8. paragrafına müracaat suretiyle meseleyi aydınlatmak mümkündür ve filhakika *Aitchison/Whitley* dâvasında, Fransa'da, Corbeil Ceza Mahkemesi bu paragrafa istinad etmiştir.

Dâvaya sebebiyet veren hâdisenin özeti şudur:

25 Kasım 1954 günü saat 22 sıralarında, Paris'te Nato'da vazifeli Amerikan Hava Kuvvetlerine mensup Whitley, yanında Kanada Kraliyet Hava Kuvvetlerine mensup Aitchison olduğu halde, kaygan ve sisli bir havada, saatte 90-100 km. sür'atle Paris'ten Fontainbleau'ya giderken, sağ arka lâstiğin patlaması yüzünden arabanın kontrolünü kaybetmiş ve yolun kenarındaki ağaçlardan birine çarpmıştır. Bu çarpma neticesinde Aitchison ölmüştür.

Whitley'e isnad olunan suçun, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII, 3, (a) maddesine dahil suçlardan bulunmaması, yani vazife ile ilgili veya "münhasıran gönderen Devletin... kuvveti veya sivil unsur mensubunun ... şahsına ... karşı işlenen bir suç" olmaması sebebiyle, kaza selâhiyetini rüçhaniyetle kullanmak hakkı kabul eden Devlete (Fransa) ait iken, Paris'teki Amerikan Hava Kuvvetleri Kumandanının, VII, 3, (c) gereğince feragat talebinde bulunması üzerine, Fransa bu feragat talebini kabul etmiştir.

Bu feragati müteakip meseleye el koyan Amerikan makamları, tanzim olunan dosyayı tetkikten sonra, delil kifayetsizliği sebebiyle Whitley hakkındaki dosyayı mevkii muameleden kaldırma kararı vermişlerdir.

Aitchison'un dul karısı, sigorta şirketinden ve Amerikan makamlarından tazminat alamayınca, Corbeil Ceza Mahkemesinde, Whitley aleyhine dâva açarak tazminat talebinde bulunmuştur.

Whitley ise, Fransa'nın kaza selâhiyetinden feragat etmiş olduğu ve binaenaleyh, mahkemenin dâvayı rüyet edemeyeceği itirazını ileri sürmüştür.

İtirazı tetkik eden mahkeme, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII.

maddesinin 6. paragraf (b) bendi ile aynı maddenin 8. paragrafına istinad ederek selâhiyetli bulunduğu neticesine varmıştır³⁷.

Bu kararı tahlil eden bir yazısında Prof. Jacques Léauté'nin, çok haklı olarak belirttiği gibi³⁸ mahkemenin istinad ettiği birinci delil (VII, 6, b) kabule şayan gözükmemekte, buna karşılık ikinci delil (VII, 8) mahkemenin selâhiyetini izah için kâfi bulunmaktadır.

Filhakika mahkemenin noktai nazarna göre, Amerikan makamlarınca alınmış olan, dosyayı mevkii muameleden kaldırma kararı bir kazai karar değildir. Çünkü Amerikan Ceza Usulüne göre, ancak duruşma sonunda alınan kararlar kazai mahiyette sayılmaktadır. Nitekim Amerikan Askerî Ceza Kanununa göre (50 U.S.C. sect. 551 ve mü.), ne tahkikatla vazifeli subayın mevkii muameleden kaldırma tavsiyesi ve ne de kumandanın bu tavsiyeye uyma kararı, bir beraat kararı teşkil etmemektedir. Bu bakımdan dosyayı mevkii muameleden kaldırma kararı (*décision de classement*), Fransız ceza usulündeki ademi takip kararından (*ordonnance de non-lieu*) farklıdır. Ayrıca muameleden kaldırma kararı, bizzat Amerikan ceza mevzuatına göre, bir beraat kararı (*décision d'acquiescement*) mahiyetini taşımamaktadır³⁹. Kısaca ortada kesin hüküm halini almış bir kazai karar yoktur.

Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin VII. madde 8. paragrafı "bir sanık bu maddenin ahkâmına tevfikân bir Âkit Tarafın makamlarınca yargılanıp beraat kararı almış yahut hüküm giyip cezasını çekmiş veya çekmekte veyahut affedilmiş ise, aynı ülkede aynı suçtan dolayı diğer bir Âkit Tarafın makamlarınca tekrar yargılanamaz" hükmünü koymuştur.

İşte Corbeil Ceza Mahkemesi, sözü geçen bu paragrafın mefhumu muhalifinden faydalanmaktadır: Sanık Whitley Amerikan makamlarınca yargılanıp beraat kararı almadığına ve hüküm giyip cezasını çekmediğine veya çekmekte olmadığına veyahut da affedilmediğine nazaran, Sözleşmenin VII. madde 8. paragrafı, sanığın mutazarrının talebi üzerine, bir ceza mahkemesinde yargılanmasına mani teşkil etmez.

Prof. Jacques Léauté, çok haklı olarak, mahkemenin bu delilini sağlam bulmaktadır. Zira Nato Kuvvetleri Sözleşmesi icabî selâhiyet ihtilâflarını önlemek istemiştir. Taraflardan birinin kaza selâhiyetini kul-

37) Bak. Rouse - Baldwin, a.g.m. s. 48; Dr. Denis A. Cooper, Nato ile ilgili bir Ceza Dâvası (Çeviren Dr. A. Şeref Gözübüyük), Mukayeseli Hukuk Dergisi, Ankara, Eylül - Ekim 1959, sayı 5, s. 242 - Hâdise hakkında daha etraflı malûmat ve Corbeil Ceza Mahkemesi kararının tam metni için: Revue Critique de Droit International Privé, 1954, T.é 43, s. 602 ve mü.

38) Revue Critique de Droit International Privé, 1954, T. 43, s. 610-611.

39) ibid. s. 605.

lanmak hakkından feragati, diğer Tarafın bu selâhiyeti istimal edebilmesini mümkün kılmak sebebine dayanır. Diğer Tarafın bu selâhiyetini kullanmaması halinde, feragatin sebebi hikmeti ortadan kalkar ve hükümsüz olur; ve ortada artık icabî selâhiyet ihtilâfı bulunmadığına göre de, bu çeşit ihtilâfların halline ait kaidelerin de tatbiki bahis mevzuu olmaz.

Prof. J. Léauté'nin vardığı netice şudur: Milletlerarası teşkilâtın zaruretleri ile izahı mümkün olan feragatin, mevzuu ortadan kalktığı anda, bu feragati hükümsüz addetmek ve ceza kanununun mülkiliği prensibine avdet etmek lâzımdır. Zira milletlerarası teşkilâtlar çerçevesinde, Devletlerin hâkimiyet tahditleri şarta bağlıdır. Bu tahditleri kabul eden Devletlerin selâhiyetlerinin bir kısmından feragat etmeleri, bu selâhiyetlerin, yabancı veya milletlerarası diğer bir organ tarafından kullanılacağı ve bahis mevzuu ihtiyacın bu suretle karşılanacağı sebebine dayanmaktadır. Fakat millî âmme hizmetinin selâhiyeti mahfuz kalır ve ihtiyacın karşılanmaması halinde bu boşluğu doldurmak üzere hazır bulunur. Milletler Teşkilâtının gelişmesi, bugüne kadar, dâvalı ve dâvacılara ve idare edilenlere tanınmış bulunan teminatların terki pahasına olmamalıdır⁴⁰.

Bu noktai nazar bize çok doğru görünmektedir.

Corbeil Ceza Mahkemesi kararını Paris İstinaf Mahkemesi tasdik etmiş, buna karşılık Fransız Temyiz Mahkemesi kararı bozmuştur.

Filhakika Fransız Temyiz Mahkemesine göre "gönderen Devletin makamları tarafından takipsizlik kararı verilmesi halinde kabul eden Devletin yargılama yetkisi, bir defa feragat edildikten sonra, kendiliğinden ve yeniden doğmaz. Böyle olabilmesi için Taraflar arasında açık bir sözleşme olması lâzımdır"⁴¹.

Amerika Birleşik Devletleri Askeri Başhâkimi, *Dr. Denis A. Cooper*, Fransız Temyiz Mahkemesinin bozma kararını uygun bulmakla beraber, bu karara mesnet teşkil eden sebebi tasvip etmemiş görünmektedir. Zira, 1959 Martında yayınladığı makalesinde "bize göre, Fransız Yargıtayı, bozma kararını Sözleşmenin VII. maddesinin 8. paragrafına dayandırsa idi daha isabetli hareket etmiş olurdu" demektedir.

Hemen yukarda belirttiğimiz gibi, Corbeil Ceza Mahkemesi aynı maddeye istinaden kendisini selâhiyetli görmüştü. Zira dosyayı mevkii muameleden kaldırma kararını bir kazai karar olarak kabul etmemiştir.

Dr. Denis A. Cooper'e göre "Amerikan askeri makamları tarafından verilen takipsizlik ve askeri mahkemeye sevkine mahal olmadığına

40) ibid. s. 611-612.

dair karar, Amerikan Askerî Ceza Kanununun 32. maddesine göre yapılan tahkikata dayanmaktadır. Amerikan Hukukuna göre bu takipsizlik kararı kazaî mahiyettedir. 32. maddedeki bu usul, geniş ölçüde, Fransız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki sorgu yargıçlarının kararlarına benzemektedir. Sorgu yargıcının kararı idarî değil, hukuken kazaî mahiyettedir⁴².

Bundan anlaşıldığına göre, *Dr. Denis A. Cooper*, meselenin prensibinde, Fransız Temyiz Mahkemesinin değil fakat Corbeil Ceza Mahkemesinin noktai nazarını benimsemektedir. Ancak, Amerikan makamlarının dosyayı mevkiî muameleden kaldırma kararının (*décision de classement*) mahiyetini tavsif hususundaki kanaati farklıdır. Fransız mahkemesi bu karar "idarî" bir karar mahiyetinde gördüğü halde, *Dr. Denis A. Cooper* bunun bir "kazaî" karar olduğu iddiasındadır.

Şu halde Amerika Birleşik Devletleri Askerî Başhâkiminin kanaatine göre de, Taraflardan birinin, kaza selâhiyetini kullanmaktan feragati halinde, bu selâhiyeti diğer taraf kullanmadığı takdirde, yani VII. maddenin 8. paragrafının mefhumu muhalifi gereğince sanık işbu Tarafın makamlarınca yargılanarak beraat kararı almadığı yahut hüküm giyip cezasını çekmediği veya çekmekte veyahut affedilmemiş bulunduğu halde, kısaca, sanık hakkındaki takibat kesinleşmiş bir kazaî kararla neticelenmemiş ise, feragat eden Devletin kaza selâhiyetinin avdeti lâzım gelmektedir⁴³.

41) *Dr. Denis A. Cooper*, a.g.m. s. 243.

42) *ibid.*

43) Bu yazımızda, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi'ni sırf ceza dâvaları bakımından tetkik etmekte olduğumuzdan hukuk dâvaları bakımından kaza selâhiyeti meselesi üzerinde durmuyoruz. Sadece sırası gelmişken işaretle iktifa edelim ki "bir kuvvet veya sivil unsur mensuplarının **resmî vazife dışında** vâki zarar ve hasarı mucip fiil veya ihmallerinden mütevellit tazminat talepleri'nin ne şekilde muameleye konulacağı VIII. maddenin 6. paragrafında gösterilmiştir. Buna göre: "kabul eden Devletin makamları, zarar gören şahsın hareket tarzı da dânil olmak üzere, hâdise ile münasebettar bütün şartları nazarı itibara almak suretiyle tazminat talebini tetkik ederek talep sahibine verilecek tazminatı adalet ve hakkaniyete uygun olarak tesbit edecek ve bu hususta bir rapor hazırlayacaklardır (VIII, 6, a); Rapor, gönderen Devlet makamlarına tevdi olunacak, bu makamlar da, vakit geçirmeden, cemile olarak bir tazminat teklif edilip edilmiyeceğini, edilecekse miktarının ne olacağını kararlaştıracaklardır (VIII, 6, b); Cemile olarak bir ödeme yapmak teklifinde bulunulduğu ve bu teklif alâkadarlarca matlup tazminatın tam karşılığı olarak kabul olunduğu takdirde, gönderen Devletin makamları tediye bizzat yapacak ve kabul eden Devlet makamlarını bu kararlarından ve ödedikleri meblâğın miktarından haberdar edeceklerdir (VIII, 6, c); Talebi tamamen tatmin eden bir tazminat verilmedikçe veya böyle bir tazminat verilinceye

N E T İ C E

Nato Kuvvetleri Sözleşmesi, hiç şüphe yok ki, büyük bir ihtiyacı karşılamak maksadiyle meydana getirilmiştir. Devletler Hukukunda, bir Devletin ülkesi üzerinde sürekli vazife görmek üzere yerleşmiş yabancı askerî kuvvetlerin hukukî statüsünü tanzim eden umumî bir kaidenin bulunmaması, bu Sözleşmenin akdini zarurî kılıyordu.

Bütünü ile nazarı itibara alındığında, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin, noksansız ve kusursuz olmasa dahi, oldukça iyi hazırlanmış, tatmin-kâr bir statü meydana getirdiği neticesine varılabilir. Bunu söylemekle, incelememizin çeşitli yerlerinde ileri sürdüğümüz fikirleri ve yaptığımız tenkitleri inkâr ederek tenakuza düşmüş olduğumuzu zannetmiyoruz. Filhakika, tenkitlerimizin hemen hepsi, Sözleşmenin ihtiva ettiği hükümlere değil, fakat, bu hükümlerin tatbikindeki aksaklıklara tevcih edilmiştir. Tatbikatta Sözleşmenin gerek lâfız gerekse ruhundan çok kere uzaklaşmış olduğu ise muhakkaktır.

Tenkitlerimizin, hâkimiyet prensibine mutlak surette bağlı kalmak endişesinden ileri geldiği düşüncesine de kapılmamak lâzımdır. Mukaddes, dokunulmaz hâkimiyet tarihe karışmıştır ve filhakika milletlerarası cemiyetin ve milletlerarası hukukun bugünkü gelişmesiyle de bağdaşabilmesine imkân yoktur. Bu bakımdan, Nato Kuvvetleri Sözleşmesini millî hâkimiyet meselesine bağlayarak, millî hâkimiyet kıstasına vurarak incelemek yanlış neticelere götürebilir. Gerçekleri olduğu gibi kabul etmek lâzımdır. İkinci Dünya Savaşından sonra emniyet meselesi yepyeni bir istikamet almış bulunmaktadır. Günümüzde hiçbir Devlet, askerî gücü ne kadar büyük olursa olsun, emniyetini hudutları içine çekilmek suretiyle, tek başına sağlayabilmek imkânına sahip değildir. Bu durum karşısında müşterek emniyet sistemine gidilmesi, müşterek emniyet teşkilâtlarının kurulması zarurî bulunuyordu. İşte Kuzey Atlantik Teşkilâtı (Na-

kadar, bu fıkranın hiçbir hükmü, kabul eden Devlet mahkemelerinin bir kuvvet veya sivil unsur mensubu hakkında adli takibatta bulunmalarına mâni teşkil etmiyecektir". (VIII, 6, d).

Gene aynı maddenin 9. paragrafına göre: "İşbu maddenin 5. fıkrasının (g) bendinde derpiş olunan haller hariç olmak üzere (ki bu bend resmî vazifenin ifasından mütevellit ihtilâfların bahis mevzuu olduğu hallerde, bir kuvvet veya sivil unsur mensubu hakkında kabul eden Devlet ülkesinde verilen hükümlerin icra yoluyla tenfiz olunamayacağına dairdir) gönderen Devlet, bir kuvvet veya sivil unsur mensubu için kabul eden Devlet mahkemelerinin hukukî kaza selâhiyetinden muafiyet talep edemez."

Demek ki, gönderen Devletin bir kuvvet veya sivil unsur mensubu hakkında, ceza dâvası bakımından vaziyet ne merkezde olursa olsun, hukuk dâvası açmak daima mümkün bulunmaktadır.

to) bunlardan biri ve en ehemmiyetlisidir. Nato'ya dahil olmak, Devlet hâkimiyet ve selâhiyetlerinden karşılıklı fedakârlıkları icap ettirir. Nitekim, Nato üyesi Devletlerden herbiri, evvelâ kendi ülkeleri üzerinde yabancı askerî kuvvetlerin sürekli vazife görmek için yerleşmelerini, karar-gâhlar ve üsler teşkilini kabul etmekle, eski klâsik mânadaki milli hâkimiyetle bağdaşamıyacak fedakârlıklarda bulunmuşlar; bunu takiben de, bu yabancı kuvvetlere mensup şahıslara ülkeleri üzerinde bazı imtiyaz ve muafiyetler tanımak, hususiyle, bu şahıslar hakkında kaza selâhiyetini istimal hakkını (muayyen bir nisbet dahilinde ve muayyen şartların tahakkuku halinde de olsa) bunların mensup oldukları Devlet makamlarına bırakmak suretiyle ehemmiyetli bir selâhiyet tahdidine daha rıza göstermişlerdir. Ancak, Devletler bu selâhiyet tahditlerine rıza göstermekle, kendi selâhiyetlerinin istimalini yabancı bir Devletin iradesine bağlamamakta, - yerleşmiş olan hâkimiyet kelimesini kullanarak söyliyelim -, başka bir Devletin hâkimiyetine tâbi olmamaktadırlar. Bu itibarla da, tekrar edelim, Nato Kuvvetleri Sözleşmesini (doğrudan doğruya Sözleşme metnini, Sözleşmede mevcut hükümleri) sırf milli hâkimiyet zaviyesinden mütalâa etmek doğru olmaz. Buna karşılık Sözleşmenin herhangi bir hükmü, bir Devleti diğer bir Devletin hâkimiyetine tâbi kılacak şekilde tefsir edilir ve tatbikat, kaideten Devletin münhasır ve muhtar olan selâhiyetlerinin istimalini yabancı bir iradeye bağlamak istikametini gösterirse, milli hâkimiyet meselesi işte o zaman bütün ehemmiyetiyle karşımıza çıkar.

Biz, Nato Kuvvetleri Sözleşmesinin tatbikatını sırf bu bakımdan tenkitle bu tatbikatın bizzat Sözleşmeye uygun bulunmadığını, böylece Sözleşmenin lâfız ve ruhundan uzaklaşıldığını göstermeye gayret ettik. Zira, Nato'nun müessir bir teşkilât halinde çalışması dünya barış ve güvenliği için ne kadar zaruri ise bu Teşkilâtın, üye memleketlerin halk efkârında manevî bir destek bulmasının da o derece zaruri olduğu kanaatindeyiz. Bunun yolu da, bir memleketin halk efkârında kötü tepkiler yapabilecek, milli hisleri rencide edebilecek hareketlerden kaçınmak hususunda titiz bir dikkat göstermek, Nato Kuvvetleri Sözleşmesi hükümlerini genişletmemek, bunlardan uzaklaşmamaktır.